Mir Çal

Saqlam Jollarda

22

AZƏRNƏŞR - 1932

MIR ÇƏLƏL

SAĞLAM YOLLARDA

(*OCERQLƏR*)

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı – 1932

Müəllifi:
MİR ÇƏLƏL.
Redaktoru:
Əb. SADİQ.
Texredaktoru:
Z. AĞAJEV.
Buraqışçı:
H. RƏHİMOV.

Baş Nəşriyyat Müdirliyi Mүvəkkili 7297 ADN 385 Sifariş № 1069 Tirajı 3000.

İstehsalata verilmiş 5/XI-1932. Çapa imzalanmış 3/XII-1932.
Çap listi 3. Kağızın formatı 82×110.
Əzərnəşr mətbəəsində basıldı.
Bakı Bolşoj-Morskoj və Qrasno-Presnenski küçələrin tinində № 16/36.

Saqlam yollarda.

Biz, nəqliyyat yoqluqundan iki gün geçikdik. Bu səhər soyuq və qar tə'sirinə baqmayaraq, rayondan çıqırıq. Tələsmək bilməyən və yerin yapışqanlı palçıqından dartınaraq, yerləşən bir kəl arabası xəstə və yoruçu səsilə bizi kəndə gətiryr. Yollar, maqaralar kibi dolaşıqlı və uzundur. Kəndin əsrlər boyu özbaşına davam edən yüryşy cətinliklərə gəyıs verməmiş, kicik bir təpə, alcaq bir qaya qarşısında yana burularaq, yumşaq topraqları basmış, «yüngyl myqavimət yolu ilə» getmişdir. Bu qıvrımlı yollar piyada və yerli dillə desək «çıvraq» kəntlilərin ayaqına dolaşır. Onlar buna darılır tərs keçi kibi, kəsmələr, kecidlərdən aşırlar. Bu «tərslik» yəqin ki, kəl arabasının «ş ə n i n ə» yaraşmayan şeyidir. Biz, kəhnə kənt «özbaşınalıqı»nın çızdıqı xətti sonuna qədər tapdamalı, ayaqlamalıyıq. Saqımızda dərələrin səsindən gumbuldayan qoça dəvə belli, uzun ətək « I n ç ə » daqı! Bu daqın yamaçlarında qurulan daqlı, coban dəyələri korlar kibi aşaqı, dyzlyklərə, dəmir yoluna baqır. Solumuz şərid kibi uzanan kəhnə Qaramərjanın çıplaq xarabalıqı, səkyk binevrələr, ortalıqda yazı taxtası kibi duran qara divarlar... Biz, bu divarlarda kəhnə dynjanın maçəralarını, mysavat və daşnaq dəstələrinin tərətdigi milli qırqınları oqujuruq...

Soyuq bizi byryşdyrmyş, kiciltmişdir. Arabada adam yoq, iki yumru yumaq görynyr. Arabacı qara nazik boqazını qısına cəkmiş, aqzından buqı pyskyrən Salman kişi isə kəllərlə məşquldur. O, yaxşı diqqətli, sayıq «şofer»-dir. Yolların topraqını özy təkmyş kibi, bələd və tanışdır.

Mən dutqun havanın şehindən ıslanmış, əziz dəşkəmiz olan jumşaq otun yzərində Salman kişijə tərəf syryrəm. Kyləkdən qorumaq ycyn jaxamı qaldrır, səzymy lap qulaqına dejirəm:

— Nijə səhbət eləməjirsən? O, gəzynyn uçilə məni syzərək e'tinasız:

— Səhbət sizdədir icərilərdən gəlmisiniz, məndə nə səhbət,—dejir.

Mən, bəlkə də rəsmi işlərdən danışmaqda o qədər usta olmadığını zənn edir, mynasib mevzu arajıram:

— Necə jaşın olar Salman dajı! Bu suala o qət'i çavab verməgə cətinlik cəkir. Gəzlərini kəlin belinə enən əjri coq işlənmiş uzun parlaq cubuqundan ajırmajaraq danışır. Bu sualla mən onu gerijə cəkdigimi hiss edir. Gəjsyny ətyrərək, ilavə edir.

— Doqrusu ilini dejə bilmərəm. Baq bu kəhnə Qaramarjanın oqlan vaqtını gərmyşəm: gərdygynyz o başdakı ucuq divar bir çəlladın xarabası idi. Baş aqrısı olmasın o, zaman, put joqdi, batman danışarlardı, açlıq ili bir batman arpaja 21 gyn işləmişəm. Kylfətim joq, subaj-soluq, siz jaşda oqlan idim. Xəzəjnim, pajıza cıqanda, məni qapıdan qovaladı. Gedəsi bir jerim joqdi, bu evlərin jejəsinə nökər oldum, arpanı su daşında dəjyr, saçda bişirib jejirdim, getsin gəlməsin, o, gynlər jadıma dyşəndə ətim ərpyr, tykym biz-biz olur, papaq başımda durmajır...

Salman kişinin səhbətilə biz, joruçu, jorqun arabanın təkərlərindən qopan səsləri unudub, usta bir natiqi dinləjir kibi diqqətlərimizi toplajırıq. Onun yslubunda kənt sakitligi və ehmallıqı hakimdir. Ifadəsinin sadə və təbiiligi qaraqterikdir; o səsini dəjişərək, davam edir:

— Siz dynənin uşaqlarısınız. Siz xoşbaxt adamlarsınız. Şura həkymətinin vaqtında bəjyjyb, quçaqında böyüyürsüniz, Istiot dadmamısınız, isti sojuq görməmisiniz, hər sejin hazırına gəlibsiniz.

—Salman dajı—dejirəm—sən bizi o qədər də «hazırına baş» olan sajma! Biz bilirsən ki, qomsomolcujuq. Lenin joldaş yzərimizə aqır və böjyk vəzifələr qojmuşdur. Bu jolda biz calışırıq, dinçəlməjirik, biz, hazırın jejələnmək dejil, joqdan jaratmaq istəjirik...

O, mənim səzymy kəsərək:

— Joq—dejir—joldaş mən demirəm ki, siz bekarsınız; bu saat zamana elə gətirib ki, balaça uşaqlar da ijit olmuşlar. Hamı calışır. Ançaq hec vaqt sən bizim kibi alav udub, vərəm jeməmisən, ölymy gəzymdə gəzdirmişəm. Bəbəgimlə öd yfyrmyşəm, bu, qadasın aldıqını Şura hökyməti, daqıtdıqı Xosrovbəjlərin qamcısı anadan əmdigimi burnumdan tökyb, bilməjirsən faqır-fyqara nə gyn göryrdy. Kyrəgim zolaq, zolaqdır, indi də jeri durur.

Səhbət uzaq jolun nərdibanıdır, dejirlər. Salman dajının «vintini» burduqdan sonra kəsməjir, bizə maçal verməjərək danışır, o, hətta yzyny bizə cevirmiş, kəlləri ara bir saldıqı haj-kyjlə syryr. Joldaşım onun indiki mevqeindən səhbət acmaq, danışıqını istiqamətini dəjişmək ycyn «Xosrovbəj»lərin nə ycyn kəntlilərə gyn vermədigini, soruşur. O, bu suala qısa və doqru çavab verir:

— Çanavarın xasijjəti daqıtmaq, jeməkdir.

Mən onun sijasi savadının joqlajır kibi:

— Nə ycyn joqsul, muzdurlar hamısı bir jerə jıqılıb bir ovuç, elə çanavarları daqıtmajırdınız? Dejə ona qəribə gələn bir sual verirəm. Səlman dajı, dynən savadsızlıqının ləqv etmiş bir qolxozcudur. O, qolxoz coçuqları pionerlərin iməçilikdə topladıqları fajdalı qırıntıları rajonda təhvil verərək, qajıdır. Mən bu, simadan sadə, fəqət həqiqətdə ləngər kibi aqır, qismən də qapalı olan qolxozcunun sualına çavab verəçəginə inanmajırdım. Lakin, mən janıldım. O, belə çavab verdi:

— Əçəb «poltik» *) oqlansınız, nəjimizlə birləşə idik? Qanan kimdi? Nə qojub nə aqtarırsan. Hərə özbaşının, çanının qajdına qalmışdı. Işçilər gəlməjirdi. Şəhərdən indiki kibi gəlib bizi ajıldan nə gəzirdi? Onun əvəzində hər kəsə janaşırdıq, zərər cəkirdik. Hər kəsə əl verirdik, barmaqımız əksilir, başımızın qapazı artırdı. Mollası:

1) Sijasətci «poltik».

«Get rajatsan (rəijjət) rajatlılıqına! Get bu dynjada nə qədər zillət olsa dөz, axirətdə əvəz alarsan» dejirdi.

J y z - b a ş ı s ı əzraildi. «**Koxanı gөr kəndi cəp**» eşitməmişsinizmi? Bəjlərlə danışmaqmı olardı. «Kəntli coqdur, amma bəj azdır» dejə hөkymət bizi qırqına duturdu. Bəjin bir tojuquna iki baş kəsilirdi. Aqşamın jorqunluqilə jatıb səhərin qorqusu ilə dururduq. Icimizdə baş biləni iş gөrəni geçə ilə dutub ilim-ilim itirirlərdi. Izi-tozu bilməjir, balaları mələr qalırdı. Saq olmuş aqzın isti jerdədir, bizi birləşməgə caqıran birləşməgə qojan kimdi?...

Gyn jeni əjilir, hava səhərki kysgynlygyny pərdə kibi atdı, gənçligin qəlbi kibi acılır, gylyr, ışıqlanır, iki saat əvvəl bizim ycyn qapalı olan yfyqlər acılır. Sejrək bulutları bicərək, kecən gynəş şyaları bizim əksimizi uzun kөlgələrdə əks etdirir. Biz artıq kəntdəjik.

***

Budur 9 ajdır ki, «Caj arxı» muzdur və əməkci kəntlilərin Binəqədi işcilərinin caqırışının imzaladılar, **128 adam** səs-səsə verib qolleqtivləşmə bajraqı altına toplaşdılar. «**Binəqədi işcisi**» qolxozu simasında jeni əmək və həjat məktəbi binevrəsi qojuldu. O zaman kəntdə fikirləşməjən adam joqdu. Dost-dyşmən hamı dyşynçədə idi. Muzdur və joqsullar qonşu «Şıxlı» qolxozundakı qommunizmə gedən həjatı gөrərək, qolxoz qurduqlarına şadlanır, nə ycyn daha tez bir-iki il əvvəl bu ışıqlı jolu dutmadıqlarına təəssyf edirdilər. Kəndin qarnı joqun hampaları qolxoz fikrinin hansı şejtan tərəfindən bu kəndə gətirildiginə janıb qovrulur, qudurur qolxoza doqru gedənlərin jolunda hilə və aldatma tələsi qururdular. O zaman hamı danışır, hamı fikirləşir, dejir, hətta hər kəs dedigində məhkəm dajanaraq, qarşısındakı ilə dalaşırdı da.

Dyşmən aqzı xəlvətdə cuval kibi acılmışdı. Qolcomaqlar hər jerdə:

«Azaçıq aşım, aqrımaz başım», «iki qardaş bir jol getməjir, bu qədər adamın aqzının neçə bir jerə jıqışdırmaq olar?» Dejə gurultu qoparmaqa başlamışdı. Bu qorqu və tərəddydlərə qarşı məhkəm və mis kibi çingildəjən bir mətanət durmuşdu: Niçat qolxozdadır, biz qolxozlarla hampanı joq edəçəgiz, өldy var dөndy joqdur!»

Bu səs kəndin iləridə gedən qommunist ruhlu muzdur və joqsullarının səsi idi. Salman dajı bu çəbhədə idi. Hər kəllədən bir səs gəlirdi. Şıxlı qommunasından tə'limat ycyn caqırılmış mə'ruzəcinin sөzləri gah alqışlarla gah da: bojlanaraq, diqqətlə dinləjənlərin icinə girib işə pəl vurmaq istəjən dyşmən və qujruqlara vurulan qolleqtiv zərbə səslərilə kəsilirdi. Bu jıqınçaqa kəndin arvat və uşaqları da gəlmişdi. Gizli və acıq syrən mybarəzələrin şiddəti icərisində e'tiraz və tərəddydləri rədd edən qanaçaqlı və Lenini sevən kənt proletariatı anladı ki, qolxoz **jeni kəndin yrəgi, dirəgidir,** ançaq qolleqtivləşmə ilə kəndin cyryk binevrələrini sөkyb «insanlıqı qapital təzjiqi, jalan, saxtakarlıq və aldatmalardan azad etmək» (Lenin) mymkyndyr. Onlar anlamaq ilə kifajət etmədilər, həm də əmələ, işə başladılar; əsrlərlə muzdurlar, joqsulların iligini icən, symygyny gəmirən, ətini jejən hampalara kəndin inqilabcı, əməkci qyvvələrini birləşdirməklə çavab verdilər. Ortabablar xysusi malikijjət baqlarını dөqradı. «Caj arxında» əməgin istismara qarşı məhkəm bir qalası, səngəri dikildi.

***

Tarla zərbəcilərinin arasındajıq: qolxozun jorulmaz sədri Kərim, mədəni inqilabın kənt tə'limatcısı Mahmud, Lenin qomsomolları Çəmilə, Sə'dulla, Məçid, Səid..... Dəli və azqın dərədən dolanbaçılı jollarla hyçum edən bulanlıq selləri; əkinləri, tikinləri basması, uşaq aparmasına dөzməkmi olar? Qolxozcuların dөnməz iradəsi və qurtarıçı əllərilə aqınlara son qojuldu. Onlar 14 gyn calışdıqdan sonra selin aqzının kənədləmiş, «Gөjcaj»ın kənarının məhkəm bəndlərlə hasarlamışlardı. Dabanlarının jerin çijərinə dirəjən dəmir və qırmızı kөpry, indi Gөjcajı cıdarlamış, boqmuşdur. Sellər jataqı olan uzun-uzadı qumlu topraqlarda imdi pambuq bitirmək tədaryky gөrylyr. Seldən ehtijat etmədən dərə sahillərində qolxozcular tikin-

tijə başlajьrlar... Onlar bu aqşam bizim ətrafьmьza jьqьlaraq, işləri və jaradьçьlьqlarьndan danьşьr, bə'zən də «mərkəzdən gəlmisiniz, təhkimcisiniz!» dejə haqlь tələblər verirlər.

— Rajon maşьn-traqtor stansijasь qьş şumu ycyn bizə kəməklik etmək əvəzinə jalan satmьşdьr. Iş hejvanlarilə əkməgə qojmajaraq, bizə traqtor və'də verdi, amma kəndə hec bir şej gəlib cьqmadь.

Topraq şə'bəsi «təklər» ilə qolxozun jerini dyzgyn bələ bilmədi, bizi hələ də syryndyryr.

— Kənt şura sədri qohumlarьnь qolxoza çəlb etmək fikrində dəjil, qolxoza əgəj ana kibi baqьr, ançaq vergi jьqmaqa qocaqdьr...

Biz, onlarьn bu tələblərinə gəz juma bilməzdik. Maşьn-traqtor stansijasьnьn jumru və qьrmьzь mydiri X m a r a, danьşanda bizə maçal verməjir. Sinəsini iləri verib, xərcək kibi capalajьr, radiodan cьqan, qejri təbii səsilə e'tiraz qaldьrьr. «**Bizim kəntdə dejilən sözlərə inanmajьnьz!**».

— Kəntlilər hələ anlamajьr, traqtorun nəfini qanmajьrlar. Mən deməkdən joruluram dilimi də cətin başa dyşyrlər, qadro da joqdur. Hanь? Birçə nəfər jaxşь traqtor syrən joqdur. Bu rajona MTS artьqdьr. Mən kəcyryrəm MTS-i ajrь jerə aparьram.

Xmara əz-əzynə qьzaraq:

— Uqrajnada, dejir, MTS-nьn başьna dolanьrlar, burada hec maraqlanan joqdur. Bu nədir mən demişəm sabah da kəcyrəm...

Biz maraqlь qəribə, bir tiplə qarşьlaşьrьz. O, rusça danьşьr, tyrkçə anlamajьr. O, istəjir ki, jetirən kibi kəntlilər MTS-nьn mənfəətini əzbaşьna anlasьnlar. Bunu əz vəzifəsi sajmajьr. Uqrajnada olduqu kibi hazьr qadrolar istəjir, javaş-javaş hazьrlamaqa da çan cəkir. Gədəji: MTS-ilə qolxozcular arasьnda istənilən rabitə joqluqu bizə ajdьndьr. Əkin briqadiri Taqь kişi belə dejir:

— Başьnьz haqqь iki ajdan coqdur bu kişi buraja gəlmişdir iki dəfə o dəmir-dymyry arabalarda vaqzala daşьtdьrьb, sonra da geri! 18 traqtordan ikisi işləjir, birinin vinti burulan kibi dyzdə qojub qajьdьrlar...

Təhkimci Sərkisjan joldaş MTS-nьn işini jenidən qurmaqь əhdəsinə alьr; o, bolşevikdir səhərisi gyny qyvvələri toplajьr, işə salьr, Xmara ilə xudafizləşir.

Joldaşьm, Məçid, topraq şə'bəsinə jyjyryr. Jerlərin plan yzrə myəjjən edilməsini syryndyrənləri myəjjən etməgə gedir. Mən isə kənt şurasь sədri Əbdylhəmidi jaqalajьram.

— Əbdylhəmid joldaş, dejirəm, səjlə gərək bu qvartalda Şura, qolleqtivləşmədə nə iş gərmyş? O, balaça gəzly, iri sifətli 35—40 jaşlarьnda gevdəli bir adamdьr Cənəsilə aqaçьna səjkənərək duruxa-duruxa çavab verjir:

— Qolxoz, bilirsiniz, bizdə hələ təzədir o, qədər bərkiməmişdir... Nə bilim içlaslarь eləjirik, jerin jaxşьsьnь onlara veririk...

— Qolxozun boju neçə artьr?

— Artьr da!... Girmək istəjənlər gəlir girir, elə biz də məsləhət gəryryk ki, girsinlər. Cynky Şura həkymətinin elə məqsədi də budur.

Mən oqu şəxsi tənqidə duturam:

— Bilməjirsənmi, a kişi, dejirəm, Şuralarьn əsas işi qolxozlarь təsərryfat, təşkilatça bərkitməkdir? Şura bu barədə hec bir iş gərməmişdir. «Qolxoz kəntdə hələ təzədir» dejə jaqanь qьraqa cəkmək istəjirsən, təzədir bəs kim məhkəmlədəçək, əlbət ki, jerli həkymətin işidir. Kəndin bu qədər muzdur, joqsul aqtivi var biz bunlarь jьqьb danьşmaq, onlarьn təkliflərinə əməl etmək olmazdьmь? Sən işini vergi jьqmaq, çərimə etməkdən ibarət bilirsən. Kytlələrı tərbijələndirmək sənin əsas işindir. Sən əzbaşьnalьqa umud edib qolxoza gəlmək istəjənləri bir quru alqьşlamaqь da baçarmajьrsan ki...

O, noqsanlarьnь bojnuna alьr, yzvlərin kəmək etmədigindən, təkligindən şikajətlənir.

Mən—firqəcilərədə demişəm gərək siz, əzynyzy jьqьşdьrьb işə bərk japьşasьnьz. Baq, biz burada sizin kəməkçinizik, cətinlik olanda kəməgləşib rəf' edəçəjik. Ançaq

jatmaq, bu gyn-sabaha salmaq olmasьn pambuqu jьqaçaqьq, qolxozun qyvvəsini bərkidəçəjik, daxili vəsajiti jьqaçaqьq, əkini artьraçaqьq, təkləri, joqsul, muzdur, ortabablarь qolxoza çəlb edəçəjik, kytləni tərbijələndirəçəjik. Bu jolla da qolcomaqa zərbəni artьraçaqьq.

Budur, bizim burada sizlə aparaçaqьmьz işlər! Bu, nojabr ajь, bizim zərbəli ajьmьzdьr. Hər gynyndə bir illik məs'ulijjət dujmalьjьq....

**
*

Kənt aqaçlьqlarla ərtylmyşdyr. Aqaçlar arasьndan majaq kibi jyksələn məktəb binasь və burada bəjyjən gənç nəslin jeni hərəkəti dujulur. Biz bu aqşam qolxozun illik hesabatьnь dinləjirik. Ara qapьlar acьlьr, lampalar kəmək-ləşərək gələnlərin gylər yzyny tunç hejkəl kibi ьşьqlandьrьr, şьltaqcь kənt coçuqlarь əjləşənlərin arasьnda çyçə kibi dinçəlməjirlər. Getdikçə səs coqalьr. Otaqlardakь maraq və hərəkətdən bir gurultu hiss olunur. Simasьndan, o qədər də təçribəsi olmadьqь bilinən, fəqət qolxozu ycyn əlindən gələni edən, əzyny işə vərən, varlьqilə calьşan Kərim lələ sijahiləri, dəftərlərilə masa dalьna gəlir, uçadan, çəsarətlə danьşьr:

— 70 arxa, dədə-babadan hec kəs dejə bilməz ki, bu ildən jaxşь gəlirimiz olub, 8 ajda, qolxozda birləşmiş 51 tystyjə 13926 manat 31 qəpik gəlir dyşyr. 25 ton aq qьzьl vermişik. 4 ton da verəçəjik. Həftəni ətyrməmiş citi-qəndi, cajь, cərəgi, taxьlь əksik olmamьş. Qara gynymyz (bəlynməz fond) ycyn 1362 manat, məktəbimiz, qadro hazьrlьqьmьz əlsiz-ajaqsьzlarьmьza kəmək ycyn 1547 manat gəz kibi pul ajьrmьşьq. Borçu verəndən, xarçь cьqandan, hər şejdən sonra 6055 manat duru pulumuz qalьr. Bunu da siz, içlas haraja desə olaja verəçəjik. 2 nəfər hesabdarlьqa, 3 nəfər traqtorculuqa göndərmişik. Iki dəjirmən tikdirib bir baq saldьrьrьq.

1700 manat syd firmasьna qojur, 850 manata istiqraz alьb həkymətimizə borç veririk. 731 manata kənt təsərryfat maşьnlarь sifariş etmişik.

Əmək gynymyzyn biri 4 manata gəlir. Bu 4 manat bazarьn, baqqal, caqqallarьn 4 manatь joq devlətin qьzьl manatь, 30 kəpiginə bir kilo qənd, 40 kəpiginə bir metr cit verilən 4 manatdьr. Tək calьşanda il başьna-əl-ə başda, lyt və ja borçla aç qarьn, həsrət gəzlə cьqan muzdurlar bu il pambuqdan ehtijaçlarьnь kejfin istəjən qədər ədədilər. Elə zərbəcilər var ki, hər dənədə 60—50 metr parca alьrdь. Qolcomaqьn gəzyny təkən şejdə bu, qolxozda, ortaqlь əməgin məhsuldarlьqьdьr...

Kərimin cьqьsь faqtlarьn, rəqəmlərin qələbə nymajisi idi. Öz myvəffəqijjət və nailijjətlərilə diqqətləri çəlb edən mə ruzəci hamьnь: deməgə, noqsanlarь acьb təkməgə «nəştərləməgə» caqьrьr. Qolxoz aqtivi qazan kibi qajnajьb qaja səslənir, biri o birinin dalьnça cьqan mybahəsəcilər, əmək təşkilinin gətyrə ysulun mənfəətindən, iş gynlərinin doqru hesabatьndan, narjadlarьn geç jazьlmasь tərbijəvi, içtimai jaşajьş məsələlərinə az əhəmijjət verildigindən danьşьr, qət'i qonqret tələblər verir, plan xətti cьqьr, jollar göstərirlər.

Sьralarda bitərəf kibi əjləşən təklər, kecən il sijahi dutulan gyn ara səhbətlərinə ujaraq, **qьraqda qaldьqlarьna** təəssyf edirdilər. Şahpəri xala barmaq qaldьrьr!

— Jaz dejir, oqul məni jaz, qolxoza! Qьraqda qala bilmərəm. Onu izlədən Osman Jahja, Əbdylhəmid, Avcь Əbdyrrəhman..... «Binəqədi işçisi» qolxozunun sьralarь muzdur və joqsullar hesabьna sьqlaşьr, odlu qolxozcu Salam və təbrikləri altьnda 51 təsərryfat qolxoza girir, otaqlarь titrədən gurultulu alqьşlarla qolxozun illik hesabatь təsdiq olunur. Dajirədən gəlmiş qommunist Şьxь, qolxozun qьş şunu və aratьna rəhbərlik ycyn özyny bir aj buraja təhkim edir. Myəllim Mahmud jeni qolxozcularьn savadsьzlьqlьnь joq etməgi bojnuna alьr, jeni qolxozcular isə qolxozda ən irəlidə gedən zərbəci sьralarьnda olaçaqlarьna içlasь əmin edirlər. Dajirənin ən sьnaqlь bolşeviklərindən olan Sərkisjan söz alьr:

— Joldaşlar! Biz cətinlikləri rədd etmək, dəjyşmək carpьşmaq, qalib gəlməgə alьşmьşьq. Bu gynky işimiz si-

jasi, təsərryfat, təşkilat çihətçə qolxozu bərkitməkdir. Binevrələri məhkəmlətməkdir. Kənt təşkilatlarъ qolxoz haqqъnda dyşynməli, өz işlərini qolxozlarъn məhkəmlənməsinə tabe etməlidirlər.

Bəsdir! əvvəllər hansъ kənt əməkcisini dindirəsiniz şikajət edirdi «**biz coq işləjib az jejirik**» dejirdi. Bu dyzdyrmy. Jəqindir ki, dyzdyr! Joldaşlar. Kənt əməkciləri, şəhər sənaje, işcilərinə nisbətən əməgindən coq az məhsul gətyryrdy. Bunun səbəbi nədir. Bə'ziləri: «Şəhər bizi aldadъr, biz işləjirik onlar jejir» dejərdilər. Məsələnin acarъ əsil səbəbi isə başqadъr. Kəntdə istehsal qyvvələri Nuhdan qalma idi. Kəndin ən aqtiv qadъnъ ijnə ilə bir çyt çorab toqujana qədər şəhərin ən tənbəl işci qadъnъ makъnada **1000 çyt toqujurdu.** Şəhər sənajei təbiətin qyvvələrini çilavlajъb istehsalata kəməgə cəkdigi halda kənt işciləri balta, kylyng, xъş, kotandan ileri gedə bilməjirdilər. Sъnfi dyşmən kənt əməkcilərinin diz qapaqъnъ qoparmъş ajaqъnъ buxovlamъşdъ, indi neçə?

Indi isə firqə dejir bəsdir əsir olmaq!

Qolxoz vasitəsilə hampanъ bir sъnъf kibi joq edirik. Nevbə ilə traqtor və qombajnlar gətiririk. Kəndin şəhərdən geri qalmaqъnъ joq edir, «kəntlini traqtora əjləşdiririk» kəntlə şəhər arasъndakъ ucrumu beləçə joq etməgə, tarla əməgini fabrik-zavod əməgi kibi məhsuldarlatmaqa nə qojmuşuq. **Traqtor qapъmъzъn dəmir atъ, qombajn polat hejvanъ olur.** Qolxozcu kəndimiz sosializm sənajeinin plankъ xam mal fabriki olur...

Içlas aqşamъnъn səhəri kənt, jeni umud və təşəbbyslərlə qajnajъr, Salman kişi qъzъl inəgin qulaqъndan dutaraq:

– Gəl, dejir, syt fabrikimizin çanlъ makъnasъ gəl, bu qazma təjlədən, qaranlъq və jalъnъzlъqdan jaqan qurtarsъn!

Qadъnlar, kəhnə məsçidi əfsunlu ajələr, quran vərəqələri, zibil və topraqdan təmizləjir barama torlarъna jer dyzəldirlər.

Qelleqtiv əməklə ruhlanan, qanatlanan qъz və gəlinlər, xalca birligilə baqlanan myqavələnin içrasъna başlajъr, toxuma dəzgahlarъ qururlar.

Quru və kol-koslu jerləri traqtorlar alt-yst edir. Məhsul verməjən topraqlara hyçum başlanmъşdъr.

Pambuq əkinini qurtarmъş zərbəcilər daş topraq gətirir, dirək kəsirlər **180 metrlik jeni qolxoz təjləsi qatar kibi salъnъr,** Qqaçlъqlar arasъndan yzym baqlarъnъ hazъrlamaq və gybrələməklə məşqul olan gənçlərin mahnъ səsi gəlir.

Kəndin başъnda aləmə səs salan traqtorlar qъş şumunu jarъja jetirmişlər. Qolxozun təşəbbys və addъmlarъ gyn-gyndən artъr, adъ bəjyjyr. Kənt kəhnəlikdən təmizlənir, silkinir, dəjişir saqlam jollarda ъşъqlъ gələçək gynəşli sabahlara doqru jyryjyr, burada qommunizm həjatъnъn өzəgi qurulur.

«..... təkçə hazъrlъqlъ bolşeviklər joq, həm də qolxozcu kəntlilər, qolxoz işinin kənt təşkilatcъ və təbliqatcъlarъ qolleqtivləşdirmə bajraqъnъ ileri gətyryrlər» (Stalin).

Qələbənin acarъ.

«.... Toquçu sənajeinin zərbəli briqadasъ, Qasъm Ismailov qolxozcularъ pambuq planъnъ nojabrъn 5-nə 100 fajiz ədəmişdir. Illik planъ 25 fajiz artъq jerinə jetirmək ycyn tarlalara hyçum gedir. Rajona qъzъl bajraq ana sydy kibi halaldъr....»

Siz, Şəhərin sərinligindən bu xəbəri qəzetə sytunlarъnda şirin-şirin oqujub dyşynyrsynyz:

— Kecən il bundan 4 dəfə az pambuq əkib, dəstə-dəstə kəməkcilərlə fevralda da jъqъb qurtara bilməjən rajon; bu dyzlər dolusu əkini nə tez və nə təmiz jъqъdъ? Bu qələbənin acarъ haradadъr?

Mən sizi rajon qolxozcularъnъn ucuşuna caqъrъram. Budur Qolxozsojuzun qabaqъnda tarla zərbəcilərinin alajъ durur. Rajonun uzaq və jaqъn kəntlərindən qolleqtiv zərbəli

iş təcrübələri mübadiləsi üçün açıb gələn qadın və kişi qəhrəmanların gözlərində nida, simasında çiddijjət alınında qələbə oxunur. Onlar bolşevik əməlinin isti sojuqunu dadmış, sosializm kəndinin təməlinə əl qatmış, jeniləşən insandırlar. Öz adlarına qolleqtiv suvarma və bəçərmə dyzəldib məhsul dəjərini jyksəldən və qölxozcu gənçliği plan ətrafında toplajan Lenin qomsomollarъ hyçuma hazırlaşırlar. «Cəldə bir qoza da qalmasın!» şiarı dajirə qomsomolunun təsərryfat proqramıdır. Arslanın erkək dişisi olmaz. Kişilərin 50 kilosuna qarşı gyndə 60—70 kilo pambuq jıqan Xavər və Xejransaların başı daha da uçadır. Pionerlər salama durmuşlar. Budur kyrsyjə çıqan tərli və qırmızı cöhrəli Məlik danışmaq istəjir.

— «Aqamalı oqlu» qolxozu, ajın 25-nə illik plan 28520-jə qarşı 28555 kilo jıqmış jaxşımız 65, zəifimiz 40 kilo jıqır. Biz, mübarəzəni itiladirik.

Borsunlu qolxozcularъ adından qomsomolcu Islam danışır. O, kəntdə firqə tapşırıqlarının sünanmış təşkilatçılarından, özyny kytləjə sevdirmiş, Lenin qomsomolunun dəjərli oqullarındandır.

— Joldaşlar, dejir, 14300 puta qarşı, 14364 put jıqmışıq. 2 gyn artıq işləjərək, 500 put ilavə toplamışıq.

Budjaqov Sarovdan 8000 put təmiz pambuq jıqıldıqını söjləjir... Natiqlərin aqzından rəqəmlər tökylyr. Bu rəqəmlərin hamısından kəsgin mübarəzələr oqunur. Lakin bolşeviklər qələbə rəqəmləri eşitməgə alışmışlar. 518, 1040, 205000 (hektar pambuq əkini) 15337 min ton neft bu rəqəmlər kəhnə dynjanı qalıqlarını joq edir, «kəhnə feodal qalıqlı ölkəmizi aqır sənaje ölkəsinə çevirirriz». «Kəntlini traqtora, SSÇI-ni avtomobilə əjləşdirir» (Stalin) buna baqmajaraq, biz, kifajətlənməjirik.

Mehrab əlində teleqram, danışıq kyrsysyndə gəlynyr. «Mərkəzi Qomitə, Qasım Ismailov rajon firqə təşkilatını, qomsomolcularъ, qolxozcularъ və əməkcilərini ölkənin pambuq asılılıqından qurtarmasъ üçün qəhraman mübarəzəsini təbrik edir. Joldaşlar syr'əti əksiltməjin!» Teleqram gurultulu alqışlarla qarşılanır. Bolşevik stabının

təbriki qolxozcularda jeni mübarəzə hissi, dəjyş ehtirası doqurur. Zərbəci sıralarını sıqladı. Mehrab gələçək hajındadır. O, sakitlik bərpa edib, diqqətləri jıqır:

— Rajon ajın 4-nə 6564 ton 226 kilo illik planı ödədi. Bu qəhramanlıqdır. Qələbəmizdir. Lakin bu qələbədə sojuq iştirak edən joq dəjildir. Sarov kibi azarlı, bezarlı və Abasov kibi qarınqulu qolxozcularımız vardır. Qələbəmizin acarı haradadır. Bu acarı görmək və götyrmək coq asan və vaçibdir: **bolşevik tempi!** Bunun üçün də götyrə işin tətbiqini, kytlənin qolleqtiv əmək qyvvəsinin dyzgyn təşkilini, intizamlılıq, gələçəgi ajdın təsəvvyr etməni, qələbəjə e'timad baqlamaqı baçarmaq lazımdır. Biz bu baçarıqı hamıdan tələb edirik. Bunsuz hərəkət joqdur; bunsuz inkişaf joqdur; bunsuz qızıl bajraqı saqlaja bilmərik. Qasım Ismailov qolxozcuları kəsgin ehtirasla sosializm əməginə sarılmışlar. Orada sosializm kəndinin binevrəsi möhkəm qojulur. Istehsal qyvvələri dəjişir, əmək məhsuldarlaşır, qolleqtivləşir, qommunistləşir. Bu əsasda «ən vəhşi, ən quduz, ən jabanı istismarçı qoləmaq» (Lenin) bir sınıf kibi ortadan götyrylyr. Onlar bu böjyk işləri az vaqtda jaradırlar.

Biz, toquçu sənaje zərbəcilərinin kəməkciləri isə onların, o kəntlərin mədəni nəqlijjat jolu, radio, işıq, böjyk mədəni oçaqlar, pambuq ambarları, kino və teatrla ödənməsinə calışmalıjıq. Onların bu haqlı tələbi bizim vaçib borçumuzdur.

Molotovcular.

— Sən aparsan yzygynyn qaşımı dyşər a aqara Vəli?

— Tylky-tylkyjə bujurur, tylky də qujruquna... Öz vəzifəni nijə xalqın bojnuna jıqırsan.

Sənəm xala məçməidəki cijidi arıdır, ara bir də ətrafdakıların işinə qarışır.

Mən onu tanımırdım. Özyny mənə tanıtdı.

— Biz hələ təzəjik oqul—dejirdi arı kibi bir təhər ujuşmuşuq. Bilirsiniz?... Kəntli dedigin qojun kibi yrkəjən şejdir.

O, qara, qalın və kirli ərtysyny başından acıb sinəsindəki almas kibi tər damarlarını silərək davam edir:

— Kecən il qolcomaqlar min çyrə fırıldaq toqudular. Qolxoza min çyrə jalan dedilər. El yrkdy. Mən özym də avam adamam. Qolxozun xejrini qanmadım. Ançaq odur Stalincilər iki il icində polat kibi möhkəmləşibdir. 4.000 qojunları....200-ə qədər mal-qara... iki traqtor, maşınları... avtomobil, məktəb, xəstəxana baqca... və hər şejləri də onun kibi. Baqırsan aqlın gedir. Doqrudan da adlarına lajiq jaşajırlar.

— Bir az geçikmək—dedim—ejb eləməz. Sənəm xala! işə çan jandırsanız, planı ədəsəniz geri qalmazsınız. Siz də zarafat edəçək adamlar dəjilsiniz. Molotovcularsınız. Stalin joldaşın bir sözu var... «Bolşevik həvəsilə hər şejə catmaq olar və hər şeji də rədd etmək olar».

Sənəm xala sözyny kəsərək, məni anladıqını bildirmək ycyn danışmaqa tələsir. Sol əlilə arıınmış cijit kisəsinə sojkənərək mənə tərəf əjilir.

— Sənəm xalanı lap avam bilmə. Stalin joldaş qızıl kibi söz dejib. Neçə dejərlər cobanın gənly olsa təkədən pendir dutar. El gyçy, sel gyçy, biz həmişə belə qalmajajaçaqız ki, odur 540 hektar pambuqumuz yc gyn qabaqdan əkilib qurtarıb.

—Mən dedigimi siz başa dyşmədiniz. Kəntlilərin coqu qolxoza həkymət malı kibi baqır odur dyrən daqa qalqanda Əməzək Abdulla jeddi qojun saqlajıb ki, «bu özymyndyr, qatmamışam, gəj taxıl da özymyndyr» di gəl bunu qandır ki, balam qolxoz kimindir, özyn kimsən? Bələləri qolxozu qaldırmazlar. Axsadarlar.

Sənəm xala ahəngini dəjişdirir və bir az da əsəbiçəsinə danışır:

—Belə də qolxozcu olarmı? Xoça səndə xurçun məndə, qılıç verib qapını saqlamaq nədir?

Qara Xəlil, sənəm xalanın janına gəlir. O, baş barmaqilə qaljanın kylyny təkdyryr, mənə bir himlə salam verir.

— A! arvat jenə nə doqrajırsan qonaqa? Cijidi qurtardın? Aqşam içlasda jyrəgini boşaldarsan.

— Yrəgimdə nə var nə boşaldaram nə varsa aqzımdadır dejirəm. Mənim yrəgim gymyş kibi təmizdir. Qəj yrəgində çanavar balalajanlar boşaltsınlar.

(**)

Jaz səhəri. Jaşıllıqların arasından lalələr qızarır. Gynəş şua'ları altında şeh damlaları munçuq kibi işıldajır və parlajır. Dynən traqtor və çyt hejvanlarilə qajnaşan zəmilər bu gyn dinçəlir. Kəndin başında qızıl bajraqın altında qolxoz idarəsi jerləşmişdir. Qolxozun mejdançası, qolxozcularla doludur. Qadınlar uzun və ajaqa dolaşan tumanlarını jıqaraq bir-birini basa-basa daha kip oturmaqa calışırdılar. Şejpurcu və təbilcilərin arqasında dyzylən pionerlər «faraqat qomandası eşitmiş əskərlər kibi zarafatlaşırlar. Ara bir uçadan mahnı oqujurlar.

Qolxozcular halaj qurmuşdur. Halajın ortasından qolxozun qarmon səsi diqqətləri toplajır. Hamının gözy rəqs mejdancasına tikilir. Bir təkliflə iləri atılan Sənəm xala su quşu kibi syzyr. Ətrafda jıqılanlar cırtıq vururlar.

Onlar pambuq əkin planının ədənilməsi bajramını kecirirlər. Bu sevinç minlərçə yrəkdən qopur. Bu sevinçdə myəjjən bir qajə oqunur.

Jaşıl kec daqları və sıq Qazax baqcalıqları arasında Kəsəmən kəndi şaxə qalqan bir şəhər at kibi kişnəjirdi.

Səsimizi dynja eşitsin.

Kim nə dejir desin. Qoj pedoloq, profillərini sevə-sevə «coçuqların kejfijjətini tamam ajrı, bəjyklərdən başqa» olduqunu isbat ycyn gyçənsin, qoj saqqalı xınalılar «kiciklərin bəjyk işinə qarışmasına qudursun, qoj Telli xala «zamana uşaqlarının» zatı xarablıqından şikajətlənsin...

Faqt faqtlьqьnda qaiьr. 22 miljon jeni jetmələr, coq miljonluq pioner və gənçlik, kəhnə dynjanъ bolşevik xəttindən topa dutmaqa silahlanьr. Bu gənçligin ənyndə jeni bir aləm parlajьr. Lenin tə'lim tərbijəsini 70 dildə, fəqət bir məzmunda alan SSSR-in jeni nəslini jeni, tarixi, inqilabi jaradьcьlьq, quruçuluq vəzifələri gəzləjir... Bytyn qyvvələr bu nəslin əlində mum kibi jumşalaçaq, hər şej jeni tələbə görə jeni məzmun, jeni şəkil alaçaqdьr. Qytybdən-qytbə, şərqdən-qərbə qoça dynja hazьr ol! Yzərində sьzьltьsьz, nalәsiz, istismarsьz «qəza»-sьz, «sən» -siz, «mən»-siz bir həjat qurmaq ycyn işlər ordusu qommunist nəsli gəlir...

Onlar, o balaçalar qьrmьzь qalstuqlarilə lalə kibi janьrlar. Dynən qomsomol əzəgi onlarь haraja caqьrdь, katib masaja səjkənərək, asta-asta dejirdi:

— Uşaqlar acьq dejirəm, pambuq işində bizim «Qьzьl Şərq» qolxozu qujruqda syrynyr, vaqt qurtarьr, planьmьzьn 100-dən ançaq 24 fajizini jьqmьşьq. Bu ləkədir, bu qomsomol, pioner şə'ninə jaraşmaz. Dyzdyr indijə qədər jьqdьq. Dyzdyr, amma elə ki, jьqdьq Myrsəl 7 kərə işə cьqmadь. Jьqanlarьn da çoqu pambuqu təkə-təkə jьqьr. Hamь qozanьn jekəsinə qacьr. Səliqəsiz iş gərdyk, belə başsojuqluqun nətiçəsidir ki, indi qьzarьrьq, adьmьz qara levhədə, jarьşьmьz pozulur, daha nə istəjirsiniz? Hər işdə ilәri duran «Qara Jazь» kəndi aqsajьr. Gəlin bu gyndən sonra əzbaşьnalьqlь qьraqa qojaq. Bu qara o qaraja bənzəməz. Tənbəlliklə yzymyzy qaralda bilmərik. Hamь gyny, saatь, dəqiqəni buraqmajьr, istifadə edir, jyksəlir, ilәri gedir, Stalin joldaşьn, bəjyk rəhbərimizin səzyny unudubsunuzmu, «syr'əti əksiltmək, aqsamaq demәkdir. Aqsajanlarь isə dəjyrlər!» Əzymyzy toplajaraq, firqəmizin şiarьndan bərk japьşaq: **«Bir qoza da dyzdə qalmasьn!»**

Pionerlər Jəhjənın səsinə birlik və yrəklə səs verdilər. Nojabrьn 29-da 36 nəfərlik 3 pioner briqadasь zəmilərə daraşdь. «Qara jazь» yfyqlərindən geçənin kəlgələri ərijir, şərq aqarьr, balaça mybariz yrəklər ənək sevinçilə dəjynyr işin miqdarь və dəjəri uqrunda dəjyşyrlər. Qahraman, kecdigi sahədə pambuq izi qojmajьr. O, dəstənin ən ilәridə gedənlərindəndir. Jarьş şərtlərinə görə, tə'jin edilən «pioner sahəsi» pambuqdan təmizlənir. Myqavələnin bir şərti pozuldu; sahə 10 gynə joq, 7gynə qurtardь. Pioner briqadalarьnьn bəjyk aqtivliği rajon qomitəsində qejd olundu.

Deqabrьn 6-da dajirənin açь baqьrsaq kibi uzanan daşlь jollarьnda «aq qьzьl» karvanь jyryjyr. Bu karvan kecən karvanlardan bir şejlə fərqlənir: karvanьn çilovdarь pionerlərdir: 104 put ən təmiz pambuq jyklənmiş 4 arabanьn yzərində pionerlər oqujurlar:

«Biz sinəsi alavlarla, qavqalarla dolujuq.
Pionerik, qomsomoluq biz Leninin oqlujuq.
Cəlikdəndir qolumuz
Qommunizma jolumuz
Jenisini qururuq
Kəhnə dynjanь jьqdьq».

Dəmir jol xətti «parlajan bir bьcaq kibi» Uçar stansijasьnь jarьb kecir. Qьrmьzь qapьlь bəjyk ambarlardan sənaje malь təkylyr. 4 atlь furqunlar jyklənərək kənt qooperativlərinə jənəlir, təçhizat mintəqələrinə daqьlьr.

Pambuq sqladь qarşьsьnda aq dəşlykly nəqlijjatcьlar o tərəf bu tərəfə jyjyrylər. Mydir, vaqtьnda vaqon göndərməjən pambuqbirligi myvəkkilinə açьqlanmьşdьr. Uzaq kəntlərdən, geniş tarlalardan jьqьlan pambuq, sqladьn quçaqьna sьqmajьr, pьrtdaşьr, daşьr. Pioner arabalarьnь təqdim edən Jəhjə təhvildara dejir:

— 104 put təmiz pambuq Qara Jazь pionerlərinin adьna jьzьlsьn!..

Pambuqun jьqьlmasьnda joq, həm də əkmə və beçərilməsində coq xidmət etmiş pionerlər dəstə ilə hazьrdьrlar. Qolxozcu və əməkcilər onlarьn, o balaça pambuqcularьn fədakarlьq addьmlarьna alqьş oqujurlar. Bu jeni nəslin bəjyklərlə əl-ələ verib sərf etdigi zərbəci əməgi gələçəkdə bəjyk qəhramanlьqlara başlanqьcьdьr. Mintəqə mydiri yzyny pionerlərə dutur:

— Əlkəmiz bəjyjyr, qələbəni bərkidir. Son qələbə ycyn hyçum hazьrlajьrьq. Sizin zahirədə balaça, həqiqətdə bəjyk qyvvəniz sosializm uqrundakь mybarəzəjə qarьşmaja bil-

məzdi. Өlkənin pambuq asьlьlьqьndan qurtarmasь ycyn cəkdiginiz əməklər, tөkdygynyz tərlər 5—10 il sonra bilavasitə idarə edəçəginiz bөjyk nəhənklərə bina qojur. Siz, qommunist nəslə baqaraq, dynjanьn miljonlarla proletar coçuqlarь fəxr edir: «Odur mənim iləridə gedən dəstəm, odur mənim sьnьfdaş ordum», odur mənim jol joldaşьm, çan və dirilik joldaşьm. Odur dynja inqilabьnьn jenijetmə qahramanlarь... dejirlər. Firqə adьndan sizi təbrik edirəm. Zərbəciliginizi artьrьnьz, qoj sizdən jeni qolxoz nəsli ibrət alsьn...

Pionerlər bununla fəxr etməgə haqlьdьrlar. Onlar işci sьnfьnьn işi uqrunda gənç qyvvələrini verməjə, dinçəlmədən calьşmaqa hazьrdьrlar. Bu onlarьn ən jyksək pedaqozisi və tərbijə prinsipidir. Onlar qolxoz kəndi kibi bir ananьn quçaqьnda, carpьşmada bərkijirlər. Onlar kənt sakitlik və javaşlьqьnь templərlə əvəz edir və edəçəklər.

Qomsomolcu Jəhjə, nail olduqlarь alqьşlara qarşь hec bir şej demədi. O arabanьn yzərinə cьqardьqь 14 jaşlь pionerqa Həmajilə işarə ilə:

— Mən sөzy Məsmə xalanьn zərbəci qьzь Həmajilə verirəm—dejir.

Ilk baqьşda durqun su kibi sakit və aqьr gөrynən Həmajil bomba kibi acьlьr:

— Biz, joldaşlar, jeni həjat qururuq. Planь өdəjirik. Pambuq planьnь kəsrdə qojmajaçaqьz. Bitgi, gynəşdən enerzi əmən kibi biz gənç pionerlər də, Lenin fikrini, dutur və qyvvələniriz.

Qara-Jazь pionerləri cөldə pambuq qozasь qojmajaçaq. Uça pioner səsimizlə dejirik, pambuq planь qolxozumuzun diriligi, kəndimizin isə gələçəgi, jyksəkligidir. Hөkymət eşitsin: biz, pambuq uqrunda bөjyklərdən geri qalmajaçaqьz! Biz, qolxozu mөhkəmlətmək ycyn atalarьmьza hər çyr kөmək edəçəjiz. Pambuq, bizim uça səsimizdir. Qoj səsimiz dynja eşitsin! Biz, өzgə pambuqu almajaçaqьz.

Өzək raport verir.

Joq. Өzək buna qət'ijjən dөzə bilməz. Bu kəsr bizi batьrar. Bu acьqlьqьn sonu ucurumdur. Qomsomol belə dyjynlərdə dajanmamьşdьr. Mintəqənin ən bөjyk kəndində qomsomol tьsbaqa jyryşy gedə bilməz: 31 qomsomolcudan 15-i qolxozdadьr. Qolxozculuqumuz da aqьzda, dildədir, işə gələndə bitərəflərdən təfavyt gөrməjirik. Firqə və qomsomol tapşьrьqlarьnь bu qulaqьmьzdan alьb o qulaqьmьzdan өtyryryk; hec kəs өzyny bərkə verməjir. Yzvi hej'ətinə arxajьndьr, hej'əti yzvynə... Kөkyndən dөnyş lazьmdьr. Başqa өzəklər jarьşьr, qomsomolun səsi dynjanь dutub, bizim өzək bu səsə qarьşa bilməmiş...

Mirzənin iti və tə'sirli cьqьşь Alьnçalь kəndinin qomsomol өzəgi haqqьnda idi. Bu өzəgin işi açьnaçaq halda idi: rəhbərlik xarab olmuş, gənçlər işdən sojumuş, ajlarla içlas olmajьr, direqtivlər nə inki içra olunur, hətta myzakərə də olunmajьrdь. Өzək otaqьnda bir sykut, hərəkətsizlik. Plaqatlarьn rəngi getmiş. Rəsmlər işitməli kibi sararmьş. Sijasi savad kitablarь yzərində əl qalьnlьqьnda toz. Katib traqtor qursundan hələ də qajьtmamьş. Qolxozun hesabdarь, qomsomol yzvy Mahmud gөrməmişlik edərək өzynə 400 əmək gyny jazmьşdь. Tamamilə barabarcьlьq aparmьşdьr. Yzvlər onu şəxsi tənqidə dutanda açьqь dutur. «O, mənim өz işimdir» dejirdi.

Bundan, өzək işində olan bu kəsrlərdən istifadəni unutmajan Haçь Rəsul xoda dyşmyşdy. O qaljanьnь fьsqьrdaraq doqqazlarda gөrynyrdy. Bojnu o qədər də qьnьna girməmişdi. O, vaqtilə qapьsьnda calьşdьrdьqь bə'zi savadsьz joqsullara və ən coq qadьnlara janaşaraq, «nəsihət» verirdi.

— Gөryrsən bolşeviklər adamь elə quruda qojur ha. Qolxoz, qolxoz. Bu da sənin qolxozun gynyn 14 şahьja gəlməjir. Amma mənə işləjəndə hec olmasa tөr-tөkyntydən jejir, axьrda da kəpik-quruş alьrdьn. Gөrərsən qolxozda qalsan gynyn bir abbasьja dyşəçək. Cьq. Cьq get başьna bir carə

tap. Haçь əmin birçə əlym gynyny bilməjir. Baq sonra əzyn peşman olaçaqsan...

Doqrudur tylky baş Haçьnьn tələsinə dyşəsi adam az qalmьşdь. Hətta arx təmizləjən Dajь Rəsul Haçьnьn «nəsihətini» dinləjərək, lapatqa ilə onun disini qьrmьş:

— Sənin kibi çanavarlarьn toruna dyşəsi halьmьz joqdur—demişdi. Lakin Haçьnьn sözləri tə'sirsiz də qalmajьrdь. Manqal başьnda qьzьnaraq, «kişi dyz dejir» dejə təsdiqləjən qujruqlar da joq dəjildi.

Mirzə bu vəzijjəti gərərkən gənçlik qanь başьna vurmuş, qan damarlarь fantan kibi carpmьşdь. Dinçələ bilməjirdi. Onu həddindən artьq «janдьran» hesabdar Mahmudun hərəkəti idi. Mahmud qəzetləri oqumamьş, jeni qərarlardan, əmək gyny haqqьndakь jeni tapşьrьqlardan xəbəri joqdu. O, tam bir barabarlьq aparmaqla hec kəsin qəlbinə dəjmək istəməjir, hər kəs əmək gynynyn azlьqьndan danьşьrdьsa Mahmud onun gynyny artьrmaqda bir cətinlik gərməjirdi. Hər səhər işə cьqanlarьn hər birinə gyn jazьr, onun işləjib-işləmədigi haqqьnda dyşynməgi jadьna salmajьrdь. Rajondan isə gəndərilən tə'limat maşinqada oqunmaz halda jazьlьr və əz vaqtьnda gəlib catmajьrdь.

Mirzənin neçə açьqь dutmasьn, o neçə əsəbiləşməsin ki, Mahmudun səhvi dyşmənlərin, qolcomaqlarьn hərəkətə gəlmələrinə, qolxoz əlejhinə təbliqat aparmalarьna imkan jaradьrdь.

Mirzəni kəndə katib göndərən qomsomolun rajon qomitəsi katibi:

— Get, səndən kəntdə bolşevik mətanəti, inqilabi məhkəmlik, sьnfi ajьqlьq nymunəsi göstərməni gözləjiriz— dejə onu jola salmьşdь.

Mirzə gəldikdən conra, acьlan qapalь içlas sojuq otaqda, qarlь geçədə aparьlmaqьna baqmajaraq, uşaqlar hamьsь qьzьşmьş, tərli-tərli danьşьrlardь. Bu içlas qomsomol qyvvəsini hərəkətə gətirdi. Əzək hyçum ştabьna dəndy, firqə baş xətti əsasьnda işlərin operativ planь dyzyldy.

O gyndən, içlasdan sonra qomsomolcular işə çiddi girişdilər. Jyngyl syvari dəstəsi, təşviqatcь, pioner işcisi, briqadalar, məs'ul nymajəndələr... Hər kəs, yzərinə qojulan planь vaqtьnda ədəməgə çan atьrdь. Onlar «fьlankəs burada dejil, sabah eləjərik, nə tələsirsən? Rəsmi olmasa razьlьq vermərəm...» kibi objeqtiv bəhanələri eşitmək istəməjirlər. Budur 5 gynyn icində qolcomaqlara verilən pambuq tapşьrьqьnьn ədənməsində 27 fajiz ilərilləmə var. Muzdur Rəşid, Lejli xala və başqalarь Mirzəni göryb yzr istəjir, Haçь Rəsullarьn gizlin hijləsindən xəbər verirlər. El savad qurslarьna təkylyb. Kənt myəllimi, kəndə radio gətirmək ycyn məarif şö'bəsilə «əlin cək jaqam çьrьldь» ja dyşmyşlər. O, radio almajьnça kəndə qajьtmajaçaqьnь söjləjir: «Kənt qomsomolu radio istəjir, vəssalam!» Hesabdar Mahmudun səhvlərini dyzəltmək ycyn Mirzə rajondan bir hesabdar caqьrmьşdь. Əmək gynləri gətyrə qajdasьna salьndь. Əvvəllər bu barədə qolxozcular arasьnda «dedi—qodu» dyşdisə də, qolxoz sədri, şura sədri və Mirzə məsələni myzakərə edib ymumi içlasa kecirdilər. Mirzənin izahatь dinlənildi, gətyrə iş qajdasьnьn bytyn qolxozlardakь myvəffəqijjətdən danьşьldь və həkymət tapşьrьqlarь oqundu. Əmək gynləri gətyrə qajdasilə quruldu, tənbəl və dysmənlərin burnu ovuldu...

Qomsomol əzəginin fəalijjəti kəntdə hamьnьn gözynə carpdь. Qolxozun iləridə gedən kytləsi əzəgin ətrafьna toplandь. Jeni firqə sьralarьna verilmiş qolxozcularьn dalьnça qolxozcu gənç qьz və oqlanlar qomsomola daxil olmaqa başladьlar.

Indi, Alьnçalь kəndinə gələnlər hər bir işdə qomsomolun bəjyk jardьmьnь hiss edirlər. Rajon qomitəsi və qəzetlərin caqьrьş və tədbirlərinə Alьnçalь kəndi iki səs uçaldьr. «Qomsomolcu» qolxozu jeni təsərryfat ilinə kecərkən əz işlərindən raport verir.

Gənç bolşeviklər ştabьna göndərilən raportda belə dejilir: «Gənçlərin quruçuluq rolu artьr. Firqəmizin pambuq və qolleqtivləşmə tapşьrьqlarь qomsomolun baş məsələsidir. Biz sosializm quruluşunun syr'ətini artьrmaqa var qyvvəmizi veririk. Qasьm Ismailov qolxozcularьnьn təçribələrini gətyryryk. Sovxozun kəməginə 7 qomsomolcu göndər-

mişik. Işlərimizi jeni qajda ilə qururuq. Biz, qalib cьqarьq! «Kim-kimi» məsələsi kəndimizdə, firqənin rəhbərligi altьnda, qolxozcular və qomsomolun jorulmaz fəalijjətilə sosializmin ləhinə həll olunur. Jeni ildə biz tempimizi daha da artьraçaqьz».

Mynəvvəri dinləjin!

Kim dejərdi ki, kəndin calь-cəpər jerindən cьqmamьş, simafordan o tərəf gəlməmiş uşaqlarь da jada salan vardьr? Bu uzaqdan şəhər toquçularьnьn icindən gəlmiş, gylər yzly bir qadьn, əzək katibindən səz alьr. O, cit fabriqasь qomsomolcularьnьn məktubunu qolxozcu gənçlərə oqujur.

— Uşaqlar 360 dəzgahьmьza işci catmajьr. Hələ gələn il dəzgahlar jarь-jarьja artaçaqdьr. Aşьb daşan Mil dyzy, Myqan pambuqunu toqumaq ycyn adamьmьz azdьr. Gənclərdən 32 nəfər bizə vermənizi xahiş edirik. Biz onlarь usta edəçəjiz. FZŞ-də oqudaçaq, sonra dəzgah basьna qojaçaqьz. O, məktubu qatlajaraq, «loru» dildə şəhərin, fabriqanьn, həjatьndan danьşьr gənçlər maraqla soruşurlar.

— Fabriqa uzaqdadьrmь?

— Necə ajda toqumaqь öjrədirsiniz?

— Sizdə qomsomolcular coqdurmu?

Dolu kibi jaqan bu suallara nymajəndə iti və myfəssəl çavab verir. Kənt qomsomolcularь fabriqanьn xahişini ədəməgə qərar cьqarьr.

Sabahь ajdьn bir pajьz səhərində məktəbli və pionerlərin dəf və şejpur səsi kəndi byrymyşdy. Gənc nəslin qajnar və daşqьn sevinçi bir maj gynyny xatьrladьrdь. Tarla zərbəciləri və traqtorcularь salamlajaraq coçuq şərqilərilə jyryjən qьzьl bir araba 22 nəfər jeni toquçu gənçi dəmir jola, stansijaja gətyryrdy. Onlarьn arasьnda jalьnьz bir nəfər qьz vardь: Mynəvvər! Kypə girən qarьlar Xavər xalanь cimdiklədilər, dymsyklədilər: «A kyjbaş, hara buraqьrsan qьzь? Başьna dəjsin o oqumaq! Gədələrin arasьnda!...»

Mynəvvər bunlarь eşidərmi

O, aqzьndan syt qoqusu kəsilməmiş mybarəzələrin quçaqьna atьlmьşdьr, ilk məktəbi həjat, myəllimi qomsomol özəgidir.

Aprel gynəşi Mynəvvərin qəlbini həqiqətən alavlandьrdь. Mynəvvərin inadь qarşьsьnda qoça qaltaq və qarьlarьn naqqallьqь ərimədjə bilməzdi. O, qomsomol iradəsilə sosializm şəhərinin caqьrьşьna gedirdi.

Ajrьlarkan təhəssyrlə yzyndən ərən anasьna Mynəvvərin çavabь bu idi:

— Ana arxajьn ol. Mən bir sənin joq, həm də qomsomolun qьzьjam. Mən qalib gələçəgəm...

Mynəvvər hansь biliklə FZŞ-jə gəlmişdir?

Məktəb jyzlərçə jeni gəlmiş coçuqlarьn sevinç və intizar qarьşьqlь səsilə gurlajьrdь. Hərəsi bir rajon və kəntdən gəlmiş bu coçuqlarь hec kəs əl verdirib, tanьş etmədi. Lakin onlar iki gynyn icində qajnajьb qarьşaraq, hamьsь sirdaş və çan-çijər joldaşь kibi mehribanlaşdьlar. Burada Mynəvvər kibi qьzlarьn sajь-hesabь jaqdu. Mynəvvər ömryndə birinçi dəfə idi ik, bu coqluqda uşaq, xysusən qьz gəryrdy. Ona elə gəlir ki, bu qədər uşaqьn «haq-hesabьnь» saqlamaqdan cətin iş joqdur. «Jazьq myəllimlər nə gyn cəkir...» Jeni və maraqlь xəbərə caqьran zəngin səsi uşaqlarь uzun, təmiz, ьşьqlь bir salona jьqdь. Myəllimlər adlarь caqьraraq uşaqlarь sьnьflara doldurdular.

Onlarь səvijjəjə görə, qruplaşdьrmaq lazьm idi. Hərəjə bir 5-çi kitab verdilər.

— «Isjan jarat» şeirini oqujun, başa dyşdyjynyzy jazьn!

Birisi kitabь bykərək.

— Biz bunu oqumamьşьq, oquduqumuzdan ver!—dejir Mynəvvər, vəzifəsinə məşqul ikən durur və myəllimi caqьrьr:

— Myəllim anlaşьlmajьr! 'Isjan jarat! dejə kimə dejir, hec jazьlmamьşdьr?

Uşaqlarьn coqu rusçadan «net» ilə «jesti» bilirdi. Xəlitənin saqьnь göstər dejəndə mat qalьrdьlar. Bu kəsrlər

onların ruhunu dyşyrmədi, dyşyrə də bilməzdi; **bil, əks onlarda təhsilə daha artıq iradə və məhkəmlik ojatdı.** Onların təkçə sınıflar kitab və dəftərlərin icində joq, cit fabriqasının dəzgahları, zərbəci işcilər mybarəzə və həjat quçaqında qajnajaraq jeni hərəkətə qoşuldular.

Sosializm istehsalatı Ielədir. Bəjyk ruh jyksəkligilə başlanan iş plan uqrunda mybarəzə, carpışma həvəsilə gedir. Insan hər şeji unudur. Dərs başlanar-başlanmaz FZŞ məktəbi tələbələri jarışa girişdilər. jaq-sabun zavodu FZŞ məktəbi 20 maddəlik bir myqavələ iləri syryrdy. Cit fabriqasın qomsomolcuları beşini də ilavə edərək, işə girişdilər. Dərsin dəjəri, zərbəli iş, plan uqrunda!

Proqul, aqsamaq, kəsr əlejhinə!

Stalin joldaşın 6 şərtini qomsomolcular qələbə bajraqı kibi başda dutdular. Mynəvvər bu dəjyş və hərəkət oçaqında bişir, bərkijirdi.

Elə bil, hec o gynlərdən 9 aj kecməmişdir. **Bu myddət** nə qədər nəzərə qısa gəlirsə o qədər də uzun və hejrətli gəlir. Bu 9 aj icərisində FZŞ tələbələri nə qədər dəjişmişlər, onlar özlərini bir əsr ilərida hiss edirlər. Mynəvvər **«Işjan jarat»** şeirini başa dyşmədigi dəqiqələrə gylyr, az qalır ki, bu gyn «Gənç Işçi» qəzetəsində cap edilmiş **«Daha geniş addımlarla!»** sərlevhəli məqaləsini myəlliminə göstərib təşəkkyr etsin. Indi o daha myhym bir jıqınçaqda əjləşmiş, daha məs'ulijjətli vəzifələr qarşısında bulunur. Qırmızı şiarlara byrynmyş bəjyk salon qomsomolcularla dolmuşdur. Özək katibi tərini silərək, içlası acır, cəhrəsində aqır və uzun sınfi mybarəzə dəhşətlərinin cizgiləri oqunan qoçaman bolşevik Arustam əjləşmişdir. Fabriqa mydiri, zavqom və bitərəf gənclər, hamı buradadır...

— Qomsomol biletlərinin dəjişilməsi içlasının acıq hesab edirəm!

Alqış və gurultularla içlas qarşısına cıqan FZŞ qomsomolcuları Lenin bileti kibi şərəfli bir hədijjəjə qarşı və'də verməkdə cətinlik cəkirlər. Arustam biletləri qomsomolculara təqdimlə coq şejlər xatırladır:

— Joldaş! Bu biletin yzərindəki şəkli göryrsənmi. **Iicin adının daşıjan bir polat gənclər təşkilatının yzvi olmaq! Proletar gəncligi ycyn bundan da bəjyk ad, bundan da bəjyk şərəf nədir! Sən bu şərəfilə fəxr edirsən. Bu sənin haqqın və bu adı jyksəltmək isə sənin vəzifəndir.**

Bunu nə ilə ədəjəçəksən? Dyzgyn və qomsomolçasına mybarəzə ilə! Stalin joldaşın səzyny hər an xatırla, texnigaja sahib ol.

Budur masanın arqasında Xavər xalanın istəkli qızı Mynəvvər gəryryr. O, bə'ziləri kibi səz əzbərləjib gəlməmişdir. O qədər də sakit sojuqqanlılıqla tribunaja cıqmamışdır. Mynəvvər indi bir şəjird dəjil bəlkə adının alqışlarla qarşılajan auditorjanın ənyndə əmr almış bir əskərdir. Onun inadkar simasında işci qadınlıqının ulduzu parlajır. Səslər kəsilir, hamı onu, qomsomol dəstələrinin adlı bir aqtivini dinləməgə sakit və hazırdır.

Mynəvvər isə bu gyn yzərinə dyşən vəzifələrin aqırlıqilə barabar, nə dərəçədə şərəfli olmasının dərindən dujur, ona elə gəlir ki, Lenin qomsomolu Mynəvvərdən coq jeni şejlər tələb edir. Sevinç və həjəcan onu byrymyşdyr. Bəjyk təçribələrin qomandanı bolşevik Arustam ondan nə xahiş edir?

— Mynəvvər, bu alqışlar kicik əllərinlə bəjyk işlər gərdygyny bizə səjlədi. Bu bəsdirmi? Əlbət ki, joq. Sən ev qadınlarından 30 nəfərini savadlandır. Qomsomolcular ycyn atıçılıq dərnəgi jarat, bunu sən baçararsan.

Mynəvvər coq danışmadı. Adətən bu onun xasijjəti də dejil. O dedigi hər səzyn arqasında iş, mybarəzə durduqunu gözəlçə bilir və unutmajır. Onun gözləri də özy kibi sadə və realdır. Mynəvvər uzaqa getmədi, mevzu aramadı. **Sabah içrasına başlajaçaqı işləri sanadı.**

— «B» sınıfında 7 qız zəifdir, onları hazırlajaçaqam. Birinçi coçuq baqcasına gyndə iki saat myrəbbijəlik edəçəjəm, onlara qomsomol ruhu verəçəjəm. Analar arasında Arustam joldaşın dediklərini jeridəçəjəm. Onları təşkilat icərisinə alıb, kəhnə dynjanın qara və cyryk iplərini, baqlarının doqrajaçaqam, onları gerijə cəkən hər ən-

gələ bir syngy kibi bataçaq, əməkci qadınlarъ jeni həjata cəkəçəjəm.

17 dəzgahъ normadan artъq tə'mir edəçəjəm. Dərsimdə «**jetmək və catmaq**» sosjarъş ysulu ilə zərbəci olaçaqam.

Arustam joldaşъn dediklərinin içrasъnъ bir leninci kibi sentjabra qədər həjata kecirməgi öhdəmə alъram. 3-çy sex qomsomolcularъnъ jarъşa caqъrъram.

Salondan qopan alqъşlar icərisindən eşidilirdi:

— Mynəvvəri dinləjin, çavab verin.

Işləməjən dişləməz.

«Işləməjən dişləməz»—demişlər. Lakin inqilabdan qabaqkъ həjatъn səhifəsinə baqъn, işləjənlərin dişləmədijini, işləməjənlərin dişlədijini, hətta didişdirib, çъrmaqladъqъ və sökyb daqъtdъqъnъ görəçəksiniz.

Fransъzlar bu misalъ daha dyzgyn qojublar. «Işləməjən dişləməməlidir»; lakin məsələnin qojuluşu həlli demək dəjil. Ançaq proletar inqilabъ isbat etdi ki, işləməjən dişləməməlidir.

Biz, işləmədən dişləmək istəjən və dişləmişlərin dişini qъrdъq, əmək hakimijjətilə onlarъn təpəsini əzdik və əzməkdəjik.

**
*

— Bərəkət... topraqъna bərəkət. Gəlimi coq, əməgi azdъr. Qara və pejinli jerdir. Bir dəfə su, bir alaq istəjir. Sentjabrdan başla, jъq ki, qurtarasan.

Başqa kəntlilər tökylyb köməgə gəlirlər. Pambuq kolu qoz aqaçъ kibi budaqlъ qojun kibi tyklydyr. Qozalar jumaq kibidir...

Mən «Stalin» qolxozcusu Həsən əmilə danъşъram. Onunla kəndin başъnda qabaqlaşdъm.

— Sən bala gəryrəm təhkimcisən, qolxozamъ gəlibsən?.. Xoş gəlibsən gedək,—dejə məni aparъrdъ. Calъlarla cəpərlənmiş böjyk aqaçlъqlarъ ötdykçə o mənim suallarъma çavab verir. Əlindəki aqaçъ mənə vermiş. Palcъqdan jerimək olmajъr, aqaçъ dutaraq, janakъ kecirik. Onun səmimi, onun sadə ifadələri məni inandъrъr.

— ....Joq bala, dyz apara bilməjirlər. Qolqoz taza şejdir. Bir otaqdan o birisinə köcəndə 2 ilə qədər jeni mənzilin aqzъnъ dyzəldə bilmirsən. Əlbət ki, hələ qolxozda kəsrlər var; ançaq sonra gətyrylər.

— Kəsr, Həsən əmi özbaşъna gətyrylməz. «Allahdan bujruq aqzъma qujruq» köhnə sözdyr. Kəsri joq etmək ycyn qolxoz kytləsi əl-ələ verməli, firqənin sözynə baqmalъ, fəhlələrdən öjrənməli, sənaje kibi calъşmalъdъr.

Mən Həsən əmi kibi bir coqlarilə söhbət edirəm. Kənt bolşeviklərinin nyfuzu və fəalijjətinin böjyklygynə hejrətlənirəm. Mən onlarъn adresinə bir aqъzdan söjlənən «işlədir, başcъmъzdъr, qolxozu quran da, böjydən də onlardъrlar. Joqsulun atasъdъrlar» sözlərini jaxşъ xatъrlajъram.

5 il əvvəl qonşu kəntlərdən və dajirədən rəhbər işçiləri istəjən **Lək** kəndində möhkəm bir firqə özəgi gəryrəm. Nə qədər böjyk qalibijjət! Onlar «qol bilməjirəm» dejib, geri cəkilən adamlara oqşamajъrlar. Onlarъn hər biri kəndin reqonstruqsijasъnъ cijnində daşъjъr. Aqъr məs'ulijjət dujur. Əlindəki işə «**proletar inqilabъnъn və işçi sъnfъnъn işi**» kibi baqmaqъ baçarъr. Yrəkləri işlə dəjynyr, fikirləri hərəkət, inkişafla uqraşъr.

Firqənin pambuq uqrundakъ mybarəzəsində, qolxoz kəndi bir tam kibi cъqъr. Kənt bolşevikləri isə, kytlənin başъnda duraraq, dyzgyn istiqamət vermək, qyvvələri bölyşdyryb jerləşdirmək, cətinlikləri qavramaqda od kibi tərpənirlər....

Gyndən az qalъr. Cəpərli tarlada zərbəci qadınlarla salamlaşъram. Pambuqun qurusunu alъçъ mintəqəsinə təhvil verir, jaşlarъnъ qurutmaq ycyn evə daşъjъrlar. Qolxoz seqtoru 81 planъnъ vermişdir. Rajon firqə qonferansъna borçsuz getmək istəjirlər. Aqça baçъ başda olmaqla jetim pambuq qozalarъnъ jъqъb istidə acdъrmaqъ qolxozcu qadınlar öhdəsinə almъşlar. Onlar qozanъ badam kibi dənləjirlər.

— Bilirsən oqlum, buxarlının isti havası dejəçək, bunlar cicək kibi acılaçaq. Sənətimiz nədir, zəhmət cəkmişik nijə jaqlşa jelə verək. Axır ki cəldə pambuq qojmajaçaqlız, vəssalam.

Mən aqçadan, «fabriklərimizin neçə «pambuq, pambuq» dejə sizi harajlandlıqlını bilirsənmi» dejə soruşdum. O boqlazlına sarlıdlıqlı qalın ərtyny cijninə atır, başı aşaqlı qozalarlı qlıraraq, çavab verir:

— Göz var görmək ycyn. Bu il çan jandlırdlıq, işlədik, jlıqldlıq fabriklər də coq mal cıqartdı. Odur, qolxozdan qabaq 5 arşın parca alanlar, indi top-top alır. Cıplaqlıqlımız jaxşıça dyzəldi, pambuq saqı əlimizdir.

**
*

Biz, bu gyn «Stalin» qolxozunun gəlirini bəlyryk. Qolxozun 112 yzvy də kəndin ən uzaq başından belə, qaranlıq, sojuqa, palcıqa baqmajaraq, təkylyb gəlmişlər. Jeni tikilmiş geniş pənçərəli, rəngli məktəb otaqlı dolmuşdur. Onlar masa başında içlasa hazırlaşanların pıcıltısına baqmajaraq, danışıb gylyşyrlər:

Salam qələmi masaja dəjyr, səslər kəsilir. Bu əməkci kəntlilərin, «Stalin» qolxozunun bajraqlı altında toplanan qolxozcuların həjatında ilk təçribədir: onlar illik təsərryfat fəalijjətini ajnada jenidən gərən kibidirlər. Mə'ruzəci hər mevsimin iş şərajiti və əməgindən danışır:

— 71 hektar 43 ton pambuq, 4700 manatlıq bostan, iki dəjirmən; nar və hajva baqları, baramacılıq.

Qolxozun təsərryfat fəalijjəti bu sahələrdə olmuşdur. Qolxozculara 17 dəfədə 12000 manatlıq sənaje malı, buqda, ərzaq catmışdır. Zərbəcilər iki dəfə mykafatlandırılmış, 4000 manatlıq qolxozun borcu ödənmişdir...

Adam mə'ruzəni eşidəndə elə dyşynyr ki, işlər öz qajdasında getmişdir. Burada bir-iki əməli təklif versək bəsdir və içlas da mə'ruzə ilə qurtaraçaqdır. Mə'ruzədən sonra acılan odlu və davamlı mybahəsələr göstərdi ki, belə dyşynmək jeni kəndi köhnə gəzdə görməkdir. Onlar, içtimai mıyş-

tərək təsərryfatla özlərini jenidən qurur. Içlas adamları, natiqlər kibi cıqırlar.

Osman Iskəndər dejir—muzduram, firqə namzədijəm. qolxozda sədrlik vəzifəsi arzısında idim, secmədilər, kyşdym getdim... Firqə özəgi məni başa saldı, səhvimi bojnuma alıb qolxoza qajıdıram, bir də məni qolxozdan hec bir qyvvə ajıra bilməz.

2-çi olaraq qolxozculardan Məçid Hadı oqlu danısdı:

— Sədr danışdı, hec deməli bir görək o bizə nə xidmət edib. Qarın məsələsilə iş bitməz, biz oqumaq istəjirik, bizə qlub, kino, kitab, qəzet verin.

Mehdi Qurban oqlu unudulmuş bir şeji xatırlatmaq istəjir:

— Onu dejirəm ki, bizim öz həkimimiz olmalıdır. Addım başı Gəjcaja qacırıq. Bejdullanın oqlu, qolxozumuzun yzvydyr, onu gətirməlijiz.

Qolxozcu qadınlardan Xanış qızı söz alır:

— Hərə özyndən dejir. Mən də dejirəm qadınlar az işə çəkilir. Kişilər qooperativdən qadın qaloşu gətyrməjir ki, «əh, bizim arvada qaloş nə jaraşır»; bu köhnəlikdir. Qolxozcu qadın görək biliklənsin, jeni gejim gejsin, jeni həjatı tanısın. Mən bə'zi kişilərin qulaqına catdırıram....

Bir-birini izləjən 13 natiq təkrarsız mənfəətli, jeni, fajdalı təkliflərlə cıqışda bulundu. Içlaslarda adət halına kecən kibi biz, «əməli təklif qomisjonu» secmədik. Hər qolxozcunun illik jekuma ajid dəjərli sözlərini bir səslə proqrama saldıq. Mə'ruzə və cıqışlar, gələçək təsərryfat ili proqramını qarşıda çanlandırırdı. Dajirənin əkin və pambuq tapşırıqları əsasilə bu içlasın tarixi bir qərarı cıqdı. Qərar səslənirdi ki:

Biz, bolşevik əməgilə xysusijjəti, aqsaqlıqlı, özbaşınalıq, təsadyfligi aradan gətyryryk Şuralar qurultajının «işlejən alaçaq işləməjən joq» şiarını biz gətyrə iş əsasında jerinə jetirdik. Qolxozu özynə sevkənəçək jeri edib, başını dolandırmaq istəjənlərə əmək zərbəsi endirdik. Ilk məhsul bəlgysy hamıja göstərdi ki, işləməjən dişləməjir.

Işləmədən dişləmək təmajyllərini dəjdyk və dəjəçəjik.

Biz, Stalin joldaşın adilə fəxr edən qolxozcular pambuq əskərlərijik. Biz bu çəbhədə geniş hyçum acaçaqız. Ölkəni özgənin pambuquna asılı edən ipləri doqrajaçaqız. Biz, proletar sənajeini xam mal açlıqından tamamilə qurtaraçaqız. Bu qolxozumuzun baş planıdır.

Bajraqı bərk saqla.

«Qomsomol» məktəbi, keciçi bajraqı asanlıqla almadı. Rəhbərlik dəjişdi, məktəb kökyndən sirkələndi, qomsomolcu Rəşid mydirligə kecdi. Myəllimlər hej'əti özyny topladı, atalar tərpəndi, coçuqlar dərs ətrafında arı kibi ujuşdu.

Budur, iki aj jaj tə'tilində coçuqların beçərdigi baqıca.

Ataların köməgilə qurulan radio aparatı, səhərlər aqızını aləmə dutaraq dejir:

— Eşidin, dinləjən joldaşlar, ibrət alın: Aşqabad qomsomolcularının adlarına lajiq bir məktəb qurdular; məktəbdə bu il 12 qrup acılır.

Sıraqa gyn ana qojnundan cıqan kərpələr sel kibi aqaraq gəlir,gətdikçə həvəslənir, həvəsləndikçə gəlirlər. Məktəb bəjykly-kicikli, myəllimli-tələbəli, qızlı-oqlanlı birləşərək firqənin tapşırıqını myzakərə edirlər.

Jeni qajda ilə işləjib jeni qajda ilə rəhbərlik et...

Atalar qomitəsinin Lenin nişanlı, jorulmaz sədri, 40 illik tərli və buxarlı əməgin qalib əskəri Əli Iman əmi məktəbdə e'malatxana qurdu, o Leninin «əməglə əlaqədar olmajan məktəb hec şejə dəjməz» sözyny unutmaz.

Doqtor bir diş qabinəsi təşkil edib, içtimai iş olaraq gynynyn iki saatını orada kecirir. «Ulduz» arteli işçiləri istirahət gynlərini işləjib tələbələrə 154 çyt ajaqqabı tə'mir etdilər. Şəhər qomsomol qomitəsi, bejnəlxalq gənçlər gynyndə parlaq cıqış etdikləri ycyn məktəb qomsomolcularına 33 dəst junqşturm baqışladı. «Coçuq dostları çəmijəti» 140 coçuqun isti jeməgini bojnuna aldı. Aşxanada jemək masası ətrafına gylə-gylə dyzylən coçuqlar, qommunar balaları kibi bir rəngdə, bir paltarda gərynyrlər. Sentjabrın 15-də saf bir hava, saqlam gynəş şya'ları altında fabrik-zavod dajirəsinin az jaşlı coçuqları hər tərəfdən aqaraq, bir mərkəzə toplanırlar.

Məktəbin bəjyk, qırmızı dərvazası bu sadə və qajnar aqını nəhəng kibi udur. Qırmızı və qırılmaz bir zəncir kibi tutuşan bəjyk coçuq izdəhamı şəhər qomitəsinin önyndə coşar bir sevinçlə calqalanır. Qomsomolun dəjərli oqlu və şişə fabriqasının doqma balası Qurban Qasımov tribunada gərynyr; məktəb gynyndə (15 sentjabr) calqanan bəjyk məarif mitinqinin nəzəri Qurbanın dodaqlarına tikilir. Onun alnından tər damlaları gələcək mybarəzə və qələbələrin xəbərcisi kibi ışıldajır. O 1153 nəfərlik «qomsomol» məktəb oquçuları adından raport verir:

— Məktəb myəllimlərinin 7 nəfəri (92 fajiz) ad almış zərbəcidir. Içtimai tərbijəni Leninçəsinə qurmaq, məktəbi politexnikləşdirmək, məktəbin maddi əsasını bəjytmək, əmək intizamını bərkitmək, təhsil dəjərini qaldırmaq ycyn 5 briqada ajrılmış. Bu briqadalarda 135 nəfər myəllim, tələbə silahlanmış mədəni əskər calışır. Tələbələr 11 istirahət gynyny işləjərək qızıl-sənaje nəf'inə baqışladılar. Geridə qalanları hazırlamaq ycyn iki otaq, 18 qomsomol ajrılmış. Dəftər kitab 1 aj əvvəldən hazırlanmış.

Bu il məktəbə 700 nəfər, 60 fajiz tyrk qızları, 93 fajiz işçi balaları qəbul edilmiş.

Dinlə mybarəzə təşkilatı bytyn məktəbləri ihatə edir. Bu il məktəbi qurtaranlar fabriqanın mexaniq şö'bələrinə verilmiş. 7 nəfər ilərı cəkilib, juqarı məktəblərə göndərilmişdir. Zərbəci pioner briqadası jaj mevsimində 17 otaqı rəngləmiş, su qanallarını təmizləmiş, sərgini jenidən qurmuşdur. Məktəb e'malatxanası coçuqlara 33 qravat, coçuq jaslisinə 21 beşik vermişdir. 3 nəfər jaxşı zərbəci Mosqvaja sijahətə göndərilmişdir.

Mitinq, Qurbanın dodaqlarından tökylən sözləri joq, çanlı həqiqətləri dinləjirdi.

Qurban isə dililə joq bytyn mevçudijjətilə danışırdı. Qurbanın acıq və aq alnından qopan tər damlaları dinlə-

jənlərin maraqilə silinirdi. Mədəni inqilab qələbələrilə boj atan Qurbanın bir əskər andilə bitən nitqi gurultulu alqışlara qarışır.

Qomsomolun keciçi bajraqı Qurbana verilərkən sanki bytyn mitinq bir səslə dejirdi:

— Bajraqı bərk dut, bərk saqla.

Volqanın quçaqında.

Bu geçə şəhər bir saat az jatdı. Tramvajlar əsrin oqullarını gətyrmək ycyn bir saat tez tərpəndi.

Myxtəlif jerlərdə ejni hədəfə, ejni çəbhəjə hyçum başlandı. Qoça Volqa diksindi, qorqdu, sahil ləpələrlə doldu.

7 xəttdən hərəkət edən tramvajlar tələsdilər. Bilet sormadılar, zəng calmadılar. Motorun çilovunu buraqdılar; 18 min tələbəni Volqanın ətəginə tökdylər.

Gynəş tez cıqdı: mannılarla joqrulmuş, polatlarda qajnamış zənçir kibi bir-birini tamamlajan hərəkətləri salamladı.

Volqa köryk kibi nəfəs aldı.

14-çy ilin ilk səhəri....

Volqa Sosializm kəndinin proletar şəhərinə hazırladıqı məhsulu,—ta uzaqlardan aqıdaraq bir hədijjə kibi 14-çy ilə təqdim edir. həm də zərbəci şəhərin polat biləklərilə japılmış sənaje malının kəntlilərə pajlamaq ycyn quçaqına jıqırdı. Gyn qalqdıqça qahramanların hərəkəti itiləşir. Isti-isti tərlər qajnajırdı. Volqa isə sanki zərbəcilərin yzyny jelpələjirdi. Zərbəcilərin təpikləri altında ojnajan gəmilər dalqalar, ambarlar, köprylər—bu gynky dəhşətə hejrandı.

«Furmanov» adasının Qazana baqan tərəfində dərin bir ambar. Burada qolxozcu qadınların əlilə təmizlənmiş kəhraba kibi buqda... Talibələr cirməkli dizlərinə qədər bata-bata buqda doldururlar. Onların coqu kecən il bu zaman xırmanda taxıl əlejirdi. Bu gynky iş isə hec də kəhnələrə oqşamajır. Burada hər damardan qopan hərəkət bir

dəstə şya kibi ruha sançılır, yrək motor kibi carpır, iti getməjən hər şej insana dyşmən görynyr.

Gynəş buluta girir, bir qədərdən sonra qalın bulutlar icərisindən parlajır. Zərbəcilər bunu his etməjir kibidirlər. Onlar tənəffysə cıqmışlarsa da dərin danışıq gedir, myqavələlər imzalanır, hesabat jazılır: briqadaların səsi bir-birinə dəjərək mis kibi çingildəjir: «Gəmi ver», «qab ver», «aftobus getdi», «dajanma, durma», doldur, boşalt!

Bu səslər Volqanın qulaqlıq doldurur: köprylərdən alma, buqda, pambuq, duz tajları bojyk syrətlə paraxodlara daşınır. Ejni məqsəd uqrunda iki myxtəlif hərəkət jolun ortasında jıqışır. əpyşyr, bir-birinə «jorulma» dejirdi.

Hesabdarlar tələsirlər, onlar onluq, jyzlyk, minlik xanalarını qoz-qoz ojnajan uşaqlar kibi bir saatda ətmyslər. Ildırım kibi dənən zərbəcilər işlədiginə joq, işin qalanına baqır, kecmişi joq, gələçəgi dyşynyr.... Zərbəcilərin iradəsindən qopan qısa əmrlər sajəsində Volqa boju japılan gəmi nəqlijjatı, Qazan—Mosqva dəmir jolu nəqlijjatı karvanını ətyr. Şəhərdə Volqa bojundan gələn bu karvanı gərənlər dururlar, arqasını gözləjirlər; dənmələrdə əsasına sevkənən kişilər avtobusların kecməsini gözləjirlər.

Quru və su karvanı 14-çy ilin ilk gynyndə jorulmaq bilməjir. Saat 3 zəngini calanda Volqanın qulaqlıqından iki yzy jazılı bir sırqa sallandı:

27,000 T.—28,100 T.

— Hələ joldaşlar sojunmajın—dejə bir qomsomol rəqəmləri fajizə vurur. 41 briqadadan hər biri borcunu ödəmişdir. Zərbəcilər ordusu, jyksək qomsomol səsilə: «Borcumuz ödəndi. Planımızı jerinə jetirdik» dejə baqırır.

Qızıl Karvanı şəhərə gətirən tramvajlar zirehlilər kibi aqır, şoferlərin cehrəsindən jaqan haləti-ruhijjə giqantlar çəsarətini andırırdı. Tramvaj pənçərələrindən internasional nəqməsi jyksələrək nymajişdə jorulan şəhəri jenidən culqajır.

Işçi oçaqlarından bajraqlar əsdi. Fabrikdə dəzgah dalında calışan Lenin nişanlı işçilərin qəlbi carpdı. Darylfynunlar salama durdu. Məktəblərin pənçərələri acıldı. Mə-

dəni əməjin qalib əskərlərini hamь salamladь. Şəhər qьrmьzь gejindi. 14-çy ili salamlamajan yrək qalmadь.

Mosqvada—Qremldə isə Internasional dalqalarь ətrafa jajьlьrdь. Radiolar qalib proletar nəqməsini Qazana gətirdilər.

Zavodun tərçyməji-halь.

Mis qajnamьş, sular kecdigi jerdə mə'dənləri əritmiş, sararmьş. Qьrmьzь və xam misin qazançlь qoqusu Berlin qapitalьnьn burnuna getmiş; myhəndislər caqrьlmьş; aparatlar qurulmuş planlar azalmьş, jerlər zəbt olunub kəntlilər dəjylmyş, bazar acьlmьş, işcilər toplanьlmьş, qamcьlar şartьllamьş, jer altlarьna laqьmlar salьnmьş, kişilər qazьmьş, qadьnlar daşьmьş, coçuqlar təmizləmiş. Bu ehtiras və əlyn cəkişmələri—Jasamal daqlarьnьn başьndakь meşəlikdə dajaz bir dərədə—Gədəbəjdə—mis əridən zavodu doqurmuşdur...

Yc tərəfini byryjən dərin və uzun sulu maqaralar zavodun qan damarlarьdьr. Zavoddan cьqaraq ətrafь dolaşan dəmir jol xətti, bir sual kibi bykylmyş və mə'dənləri zavoda bitişdirmişdir. Bu xəttin ən zərif və səliqəli tərəfi mis «qralicəsinin» malikanəsindən cьqanьdьr.

Qralicə qapalь və jumsaq vaqonunda ixtijarьndakь 5000 işcinin ləhləjərək işlədigini sejr etməkdən xysusi bir həzz dujardь...

Mə'dənin umuzunda jatan qəbristanlьq, illər boju davam edən acьq və ərtyly işci qьrqьnlarьnьn bir şahidi kibi durur. Bu məzarlьqьn daqlarьnda sьnьf mybarəzəsinin dəhşətləri oqunur. Zavod sahiblərinin bijarьndan qorqaraq qacan «dyz jurt», «qumlu» kəntlərinin ucuq divarlarь, sakit dərələr, quldurlu meşələr, jarьmçan, xaraba qazarmalara jьqьşardьq. Zavodun tarixi haqqьnda mən səzy işci hərəkatьnьn qoça qomandanьna, Əli Hysejn əmijə verirəm.

—Bu dərələrin açь bir kecmişi vardьr. Oturduqumuz jer Nal Təkən dejilən bir cəkək, Israfil aqanьn qojun jataqь idi .

Bu otaqlarьn binasьnь qojanda, jaxşь jadьma gəlir, mən lap sytyl çavandьm. Bьq jerim təzə tərləjirdi. Gyndyzy 4 abbasьja işləjib, geçələr xaraba qazarmalara jьqьşardьq. Dəzmək cətindi. Əlinə 5—3 şahь jol pulu salan, qacьb qurtarьrdь. Bir gyn gərdygyn bu cəkək cəkdy. Gurultusu aləmi zəlzələjə saldь..17 kylfət mələr qaldь. Gəzym sataşanda elə bilirəm o, bədbaxt Qjejbəlinin sьzьltьsь gəlir. Çan nə bərk olur. Insan bir tikə cərək ycyn nələr cekir...

Əli Hysejn əmi əlmyş bir qahramanьn əlməz əməllərindən danьşьr. Onun bu hadisələr haqqьndakь ifadəsi iti olduqu qədər dyzgyn və mə'nalьdьr.

— Sən, Mirçalal dejəsən bunlarь jazьrsan?

— Bəs sən nə fikir edirsən, Əli Hysejn əmi, bu jenijetmələr bilməsin ki, neçə dəjyşmək lazьmdьr. Nələr olub, bu dynjanь əlimizə neçə almьşьq? Şirin dilli pionerlər dəjyşməgi sizdən əjrəşməsə «həmişə hazьram» dejə bilərmi?

— Jaz! Jaz! Jaxşь eləjirsən, qələmim olsajdь mən bilərdim neçə kitab baqlardьm. Əli Hysejn əmi əzyny çiddiləşdirib javaş-javaş dejir:

— Jaz, başdan jaz ki, bu gəjləri dəgyşə caqьran mis zavodunun hər kərpiçi bir ijidin qanilə juqrulub, symygilə bərkimişdir.

Şuralardan qabaq 31 il bu zavodda işləmiş, gəzymlə od yfyrmyşəm.

O danьşdьqça hiddətlənir, hiddətləndikçə danьşьr. Bojnunda bir nida işarəti kibi cəkilən jaranьn jerini göstərir və səjləjir.

— Dustaqda Əli Qulam Əlijə cərək verdigim ycyn Iljas bəjin qəzəbinə gəldim. Ona insan demək olmazdь. Gəzyndən od kəpyryr, sifəti çəhənnəm kibi; işcinin çəlladь idi.

***

Zavod qomsomolu bu geçə hərbi hazьrlьqьnь joqlamaq ycyn trevoqa caqьrьb, biz tələsik jarь lyt, jarь gejimli əzymyzy posta jetirmişik. Hamьda həjəcanlь sevinç var. Qaranlьq dənmələrdə eşidilən ajaq tappьltьlarь 1—2 dəqiqə sonra bizə qarьşan qyvvələrə cevrilir. Coqumuz jenqsturmlu

və jyngyl silahlıjıq. Geçənin adını öjrətmək ycyn qulaqlıma pıcıldajan Məhəmmədin səsində hərb ahəngi var:

— Caqmaq! Jadında bərk saqla. Caqmaq!

Hərbi vəzijjət hamını özynə tabe edir, pıcıldajıb gylyşyryk. Ruh jyksəkligimiz kifajət qədərdir.

Lakin hansı cəbhədən kimə hyçum edəçəgimizi bilməjirik.

Biz «jajıl!» qomandası aldıqdan sonra geçənin qaranlıqlında ərijirik. Bir-birimizi cətin secirik. Myxtəlif çihətlərdən acılan gyllələr geçənin baqrını dəlir. Nagihanı əmrlər alırlar. Jyryjyr, hyçum edir, geri cəkilirik: hərb, tamamilə hərb adamlarıjıq. Qarşımda bir qaraltının tərpəndigini hiss edirəm. Silahı cevirib tərpənmə dejə hədələjirəm. O məndən də çəld, qorqusuz qalqır. Mənə hyçum edərçəsinə «parol, parol, parolu de!» dejir. Mən karıxdıqımdan geçənin adını dejirəm. O qolumdan dutub yzymə baqır. Əli Hysein əmidir, onun burada, bu qajalıqlarda, kecilərin belə cətin gəzə bildigi bu jerlərdə qomsomolcularla ajaqlaşdıqına hec inanmazdım. Danışmaqa imkan joqdur. Lakin Əli Hysejn əmilə danışıq həvəsi məni dinç buraqmajır. Hansı jollardansa bizi geri qajtarırlar.

Qomsomolun trevoqası tam myvəffəqijjətlə kecmişdir. 9-çu qurultajın tapşırıqının zavodun gənç oqullarına bir proqram kibi ədəmişlər. Gədəbəj qomsomolu Hərb Qomisarlıqının mykafat bajraqını alır. Lenin qomsomolunun sınmamış oqlu Məhəmməd Məhəmməd zadə trevoqanın nətiçələri haqqında nitq söjləjir, xitabət kyrsysyndə alqışlar altında boqulur. Səhnədə alın tərini silərək patrondaşının cıqaran Əli Hysejn əmi qomsomolların əlləri yzərinə qaldırılır. O birçə dəqiqə danışır:

—Qomsomollar! Rəhbərimiz dejən kibi bir qarış jerimizi dyşmənə vermərik, biz bu gyn gördyk ki, hazırsınız. Onu da bilin ki, bizlər, sizin atalarınız, nə qədər qoçalsaq, o qədər çavanıq. Bizdə də qomsomol qəlbi var. Biz sosializmi qurmaq ycyn hamımız əskərik.... Tribunadan dyşərkən Əli Hysejn əminin əlini sıqıram. O gylymsəjir.

Mən dejirəm:—inanmazdım ki, qomsomollara ajid olan bu işdə siz belə iştirak edərsiniz.

Əli Hysejn əmi çiddi çavab verir:

— Nə ycyn, biz dedigimizi qomsomol jerinə jetirir, qomsomol dejəni biz jerinə jetirməjək?

Biz bolşeviklərin sözymyz sözdy. Qomsomolları polad kibi bərkidib bəjytməsək, jerimizə qojmazsaq arxajın ola bilmərik. Baq bu guruldajan ataları, usta və qomandanları əvəz edən qomsomolcular olaçaq...

Mən Əli Hysejn əmidən əl cəkməjirəm. O zavodun bu gyny haqqında mənə danışaçaqına söz vermişdir. Əli Hysejn əmi də məni buraqmajır:

— Gəl,—dejir—gedək gözynlə gör danışmaqla başa gəlməz. Gedək kyrə başına, sən orada lap jaxşı jazarsan.

Qələndər—kyrənin hərarətinə, Fətəli—xam kylcələrin tökylməsinə, Əli Səfər əmi—ərinmiş misi jıqmaqa qomandа edir.

Əli Hysejn əmi qajnar və bəjyk kyrənin qomandanıdır. Kyrənin aqzından qopan ərinmiş pul kibi qırmızı mə'dənin isti işıqı onun cəhrəsini dənizlərdən doqan aja oqşadır. O, cirməkli qollarını iti-iti ojnadaraq, vulqan lavalarını idarə edir. Qazanı qarışdırmaqla cij kylcələri qızqın alavın dəminə verir. Kyrənin nazik, qranından sallanaraq tökylən maje əridilmiş gynəş parcasına bənzəjir. Hərarətdən partlajan qıqılçımlar aqan ulduzlar kibi iz buraqır. Qalıblar dolur, sojujur, bərkijir, rəngini dəjişir, saatda 142 qalıb xalis mis cıqır.

— Hə, icərisində xörək bişirdiginiz mis qablar, elə bilirsən zarafatla jaranır? Jerin damarlarını doqrajırıq, addımlarımız dərələri partladır. Odu səfərbərligə alıb bu kyrədə carmıxa cəkirik.

Sosializm qurmaq ycyn bizə kömək etməkdən bojun qacıran kimdir?

Əli Hysejn əmi məni işcilərlə tanış edir,—jazandır,—dejir,—gəlib ki, jazsın.

Əli Səfər mənim maraqlı baqmaqımın səbəbini anlamışdır:

— Get,—dejir—kejfin nə qədər istəjirsə jaz! Bu kyrənin bitməz naqılları var. Misin də şəklini cək, bizə göndər.

Mən, mislə joq, misi jerin qəlbindən sökib cıqaran qəhramanlarla daha coq maraqlanğıqımı söjləjirəm. Onlar bir aqızdan sözymy kəsirlər.

Biz işləməjirik ki, adımıza qahraman dejirsən, biz sosializm istehsalına nə qədər coq əmək qojsaq o qədər xoşbaxt oluruq. Bura öz zavodumuzdur.

Öz əməgimiz, öz məhsulumuz, öz əlimiz, öz başımız! Biz zavodun qyvvətini artırmaqla sevinir, jaşajırıq. Zavodumuzun 12 jaşı təzə tamam olur. Əməgimiz özymyzə catandan bəri burada jeni aləm qurmaqa başlamışıq. İşçi qlubunu gərybsynyz, keşiş canları calınan kilsəni, pioner qlubuna cevirmişik. 61 işçijə jeni mənzil hazırladıq. Xəstəxanamız hansı şəhərin xəstəxanasından geridədir. Məktəbimizdə işləjənlərdən biri də özyn olubsan: dişini təzə dəjişəndən 80 jaşlımıza, böjykdən kicijə, məmə jejəndən-pəpə-jejənə qədər hamı oqujur, hamı öjrənir, hamı jeni tərbijə alır. Qadınlarımızın halını Şəkərdən, Firuzədən, Tamaradan, Fatmadan soruş, mən onların məktəbə getməsi ycyn 24-cy ildə min çyr nalajıq sözlər eşitdim. Anaların danlamaqdan dilimdə tyk bitdi. Indi cıq Gədəbəji bi-birinə vur. Myze ycyn bir dənə cadra tapa bilsən, nə dəjirsən de. 67 nəfəri Bakı, Tiflis və hətta lap icərilərə oqumaqa göndərmişik Cyryk Aqa Əlinin oqlu hara—aqranomluq hara, Muxtar hara pijanino hara. Mən aqzımı acanda sözymy aqzıma təpir, dyz deməjirsən!—Dejir;—dynjanın altında biri bizimdir. Dynja işciləri şuraları mydafəə edir, QIM budur, pioner belədir.

Bunlar hamısı inqilabımızın mejvələridir.

— Zavod,—dejirəm,—gərək ki, öz planını ödəjə bilməjir. Kəsr nədən əmələ gəlir?

Əli Hysejn əmi nəzərlərini kyrədən kəsməjərək izah edir.

— Kəsr dejəndə, sentjabrda 13 faiz kəsrimiz olmuşdur. Indi doldurmuşuq. Belə şejlər hərdən olur. Sən məndən jaxşı bilirsən.

Neçə olsa dərsin var. Stalin joldaş jeni qajda ilə işləjin dejir.

Kişinin bir əsası var ki, bunu dejir.

Doğrudan da bizlər hələ jeni qajdanı başarmajırıq. Bizim joldaşlardan coqu elə dyşynyr ki, bu söz birçə qulaqa ajiddir. Amma deməjir ki, sosializmın hyçumuna hər tərəfdən kecmişik, bir tərəfdən joq. Biz gərək öz ajilə jaşajışımızı, evimizi, joldaşlıq əlaqəmizi də dejişək. Bu işlər hamısı istehsalata tə'sir edir. Sizin qomsomol rəhbəri Qosarjev joldaş neçə dyz dejir:—Muxtar evdə söjləjirdi—əvvəl bir-birimizlə görüşəndə ymumijjətlə kejf əhval soruşurduq. Indi gərək elə olmasın. Bakıdan gələndən nəft işi neçədir, Şamxordan gələndən pambuq nə haldadır, Gədəbəjdə misi neçə əridirsiniz, plan ödənmişmi? Bu çyr bytyn işlərimizi sosializm qurmaqa tabe etməlijik... Amma bu bizdə joqdur.

Bə'zi joldaşlar iş paltarını cıqaranda hər şeji jadından cıqarır. Görürsən aqşam min çyr havalara ujub səhər isə gələ bilmədi...

Mən Əli Hysejn əminin dediklərilə razıjam. O mənim razılığımı hiss edir və daha da şirin danışır və mənim razılığımla kifajətlənməjir.

Marqsın dostu.

Mən oqumaqdan qajıdıram.... Anam tərgitmişdir. Səfərdən gələnin cantasına göz tikmək xasijjətini unutmuşdur. O bilir ki, oqumaqdan qajıdarkən kitabdan və kirli paltardan başqa nə sovqatım ola bilər.

«Çanın saq olsun o mənə hər şejdir» dejir; inqilab rəhbərlərinin jeni rəsmlərindən gətirmişəm, anam ehtimal onların kim və nə ycyn şəkli salındığını bilməjir. Lakin o evin lyt divarlarını onlarla sevinə-sevinə ərtəçəkdir. Evdə az

oluram, o, ana qəlbilə məndən inçijir. «Bəsdir. Bir saat da çəkil oturub bir az dinçəl! Dynjnьn aqzьnь sən dyzəldəsi dejilsən ki!...» dejə məni danlajьr.

Kitab oqujub və jazmaqьma darьlьr.

— Jaxşь,—dejirəm—ana, de söhbət elə gərək nə dejirsən.

— Nə söhbət eləjim, taza qajdalarь sən bilərsən.

Mənim sözym sənə nə ləzzət verəçək. Geçəni anamla mybahəsəsiz, çəngəlsiz söhbət edə bilmədik.

O aqzьnь acьr oqumuş qьzlarьn «coq aq» elədigindən, nişanlьlarьnь qojub başqasьna getdigindən «zati, sydy dyz olan adamьn belə iş gərməjəçəgindən» şikajətli dillə danьşьr. Bir də göryr ki, mən kitab oqujuram.

— Səbətdən gilas təkylmyr ki,—dejir qulaq asmajьrsan hec asma. O nə qədər köhnə pərdələrin tə'sirindədirsə o qədər də jeniliklərlə maraqlanьr. O jeni gələn hər bir şejin mahijjətini arajьr, həqiqətini tapmaqa calьşьr; hər gyn quruluşumuzda gedən dəjişilmələr, iləriləmələr haqqьnda suallar jьqьr. Evə qajьdarkən çavab istəjir.

— A Mir Çalal bu hökymət bir belə pulu haradan alьr, a qadan alьm. Bir belə də tikinti olar, bir belə maşьn olar, traqtor olar baq.... baq.....

O Oqtjabr inqilabь bajramьnda qolxozcularьn ucuşunu görmyş «tykləri biz-biz olmuş»du.

— Bu qədər ki, uşaq oqujur bunun axьrь nə olaçaq: Hamь qulluqcu olanda əkib bicən kim olaçaq bəs?

— Baq! ana—dejirəm—əkin bicən o dəmir insanlar, makьnalar olaçaq; biz jeni quruluşumuzda insanь istismardan qurtardьqьmьz kibi aqьr zəhmətdən də qurtaraçaq, onu mədəniləşdiräçək, həjatьnь jyksəldəçəjiz. Məsmə nənə əmryndə qaloş gərmyşdymy? Ətir sabunu aqtarьrsьnьz. Sən, sənligində kinodan əl çəkməjirsən, bunlar hamьsь baq inqilabьmьzьn, zalьmlarь joq etməjimizin mejvəsidir.

Əvvəl bir qarnь joqunun çibinə təkylən pullar—işçi zəhməti indi hamь əmkcilərin səadətinnə, saqlamlьq və mənfəətinə gedir. Odur ki, bizim jyksəlməmiz belə iti gedir.

O, bə'zən də Şura hökymətinin qьzьlça, həmzad kibi şejləri aradan götyrdygyndən, uşaqlarьn coqaldьqьndan bəhs edərək təəççyblənir. Onun bytyn maraq və təəççyblәri mənim ycyn əlverişlidir. Onlar anamь dəjişmək ycyn əlimdə imkandьr. Suallarьna mymkyn qədər öz dili, əna, hərəkətilə çavab verirəm, mən həjat myəllimijəm.

Bir gyn işdən qajьdarkan qalьn paltarьnьn dərin qoltuq çibindən bir kaqьz parcasь cьqarьr. Qəzetdə cьqmьs, qariqaturalarь göstərərək bunlar adamdьrmь? Gyny qaralar nijə bu gynə dyşmyşlər?.

— Baqьrsan ana bu qooperativ mydiridir, bu da katibidir, birisi qapьnь basьr, çamaatь icəri buraqmajьr, o birisi isə mallarь qoltuquna təpib evinə göndərir. Qəzetə onlarь bjabьr edib. Birinin adь Vəli o birinin isə adь Qurbanovdur.

O, divardan asьlan Marqsьn şəklinə işarə ilə:

— Bu kişi kimdir? Nə yzy nurlu kişidir?—dejir. Mən Marqsь ona təqdim etmək ycyn izahat «metodu» aqtarьram.

Jəqin ki, «Qapital», «Qommunizm bəjannamasь», materializmdən başlaja bilmərəm.

— Ana—dejirəm—ilk dəfə «Bytyn ölkələrin joqsullarь, birləşin!...» dejən kişi odur. O biz joqsullara anlatdь ki, istismarcьlarь joq etməmiş jaxşь jaşaja bilmərik.

Onlar bizi aldataraq qanьmьzь icirlər, pambuqla başьmьzь kəsirlər, hər şeji tikən, jetirən, bəçərən fələ kəntli ikən hec bir şejə əli catmajan da o idi. Sən ki, gözynlə göryrsən hansь fələ tikdigi bөjyk binalarda bir gyn jaşamьş, hansь kəntli öz əməgini özy jemiş?.... O kişi Qarl Marqs bizə bunlarь qandьrdь.

Dynjanьn joqsullarь onu yrəkləri kibi sevirlər, onun adьnь hamь hörmətlə çəkir....

Anam ona «Q a r a m a s» dejir. Mən buna dözərəm. Marqsa qarşь onda ojanan təvəççöh, rəqbət hələlik mənə bəsdir.

Son zamanlarda coçuqlardan coq anama dərs verirəm. O jorqun jerişi, alcaq bojilə janьma dyşyb kinoja gedir. Gənç joldaşlarьm myrgylədigi halda məni dymsyklәjərək «ona

baq! gər nə edir, a çijərin jansьn!» dejə pərdədə gərynən mənfi tiplərə nifrət bəsləjir. O gərdygy inqilab qahramənlarьnьn cьrpьntь və təəssyrlərini alьr, hətta özyndə uzun zaman jaşadьr. Məktəblərə, fabrik zavod gənclərinin şənliklərinə aparьram. «Balaçalarьn coq bilmişliginə» hejran qalьr, onda coçuqluq maraqь ojanьr, gənçləşmək istəjir. Demək olar ki, bir neçə aj myddətində mən anamь dəjişdirmişəm, onu gerijə cəkən iplər qьrьlmьş, inçəlmiş. O, ilәri ьşьqa, gynəşli bir gələcəgə doqru baqьr.

Proletar gənçliginin qarşьsьnda parlajan jeni, sosializm həjatь, azadlьq aləmi onun qoçalmьş, ьşьqьnь itirməkdə olan gəzlərini qamaşdьrьr. O, bu aləmə baqmaq joq, icinə girmək istəjir. O jeni dynjanьn jeni insanlarь çərgəsində gərynmək, qalib əmək ordularь sьrasьnda gərynmək maraqilə qajnajьr. Aqaran tyklərini gizləməgə, yzyndəki qoçalьq çizgilərini təsvijə etməgə calьşьr. Sankь o özyny məhkəm dutaraq: «Mundar əlym gəlmə, rədd ol! mən hara, sən hara, mən jeni bir aləmə atьlmьşam. Mənim həsrətlər, ahlar, aqrьlar altьnda cyryjən arzьlarьm gəjərir, onlar ycyn ьşьq, hava, hərarət var, mən jaşamaq istəjirəm. Mənim ələmlərim qəmlərim, aqlar qara gynlərimi cьqdьqda ançaq 14 jaşьm var. mən inqilabьn qьzьjam; onun qojnunda istədigim qədər jaşamalьjam....»

Bir gyn evə qajьdьram. Marqsьn şəklinin kənarlarьna qьrmьzь lenta cəkilmişdir. Anam onu bir işci qadьn qədər sevməgə başlamьşdьr. Marqs adresindən eşitdigi sözlərə inanьr. Zatən o bu sözlərin hejkəl və həqiqətini gəryr. O proletariatьn aqtiv hərəkət və jaradьcьlьqьnь hamьdan əvvəl gərən və qijmətləndirən kişijə bəjyk dahijə lajiqi kibi baqmaqa calьşanlar sьrasьna gedir. Lakin din baqlarь anamьn gəryş tikilmələrindən yzylməmişdir. O həjatьnьn coq hissəsini jaşajьş qajdь-qajqьsь ilə kecirirkən əli ilə calьşmьş, qəlbilə gəjlərə, gəzə gərynməz allahlarьn umuduna baqlanmьşdьr. O ehtimal ki, əmək haqqьnьn bir hissəsini də gəglərin jer nymajəndələrinə, falcьlara, din xadimlərinə vermiş, dildə də olsa «səadətli» sözlər eşitmişdir. O gəjlər, mələklər, axirət, cənnət haqqьnda myftxəor aqьzlardan aldьqь dumanlь və qarьşьq təsəvvyrlərə bir

nuyəjjən şəkil verə bilməjir. Bə'zən onun bejnində janan jeni həjat alavlarь öz ьşьqlь sacaqlarilə qaranlьq təsəvvyrləri ortyr, joq edəçək halda gərynyr....

— Din haqqьnda bu kişi nə dejir bəs?

Mən bu suala birdən çavab verməjirəm. Anamь bu barədəki qət'i çavabь mənimsəmək ycyn hazьrlajьr, tumarlajьram.

Cynky qət'i və ehtijatsьz çavab bu jeni «dost» ilə Marqsьn arasьnda bir sərinlik əmələ gətirə bilər.

— Dindən xejir tapan bir joqsul tanьjarsanmь?—Dejə anama sual verirəm və dindən fajdalananlarь sajьr və həjati dəlillərlə iti-iti yjydyrəm, o bu mylahəzələrlə şərikdir. İndi mən başlajьram:

— Tirjək eşidibsənmi?

— Eşitmişəm.

— Neçə şejdir?

— Adamь qurudur, qaxa döndərir, öldyryr.

— Ha, baq Marqs dejir ki, «din çamaatьn tirjəkidir», kim dinə dutulsa tirjəkə dutulan kibi şejdir. Onun qazandьqь mollalarьn çibində olaçaq. Coq işləjib az jejəçək və qurujaçaqdьr.

Anam Marqsьn yzynə baqьr, onun nə çyr «bu başda olduqunu», «bu mərtəbəjə catdьqьnь» dyşynyr.

Mən onun dalьnça sadə, fəqət kəsərli sözlər işlədirəm.

— Hələ bir alim dejir ki: dini olanьn aqlь joqdur, aqlь olanьn dini joqdur! Lenin dejir ki, din burzuazijanьn əlində zəhmətkəşləri əzmək ycyn silahdьr.

Anam kecən il ilk oruçluq idi ki, dinin və ona bənzər şejlərin daşьnь atdь. O, öz arzьsь yzrə toquçu qadьnlara qarьşdь. Fabrikin gurultusu ondakь jeni həjat və qurulus ahənginə olan maraqь oqşajьr, qolleqtiv sosializm əməgi prinsiplərini qəbul etmək dejil, tətbiq edənlərin ən sьrasьnda jyryjyr.

Fabrik qapьsьndan girəndə adьnь qьrmьzь dosqada gərərsiniz. Ona qoça desəniz açьqь gəlir.

Doqrudan da sənajeə gedəndən qijafəsini dəjişmiş, illərlə oqujub bişmiş qadьnlardan hec də secilməjir.

O, istehsalat planı və firqə tapşırıqlarına istək və yəklə janaşdıqından Lenin firqəsi sıralarına alındı. Bu, onun ən böjyk arzısı və ən jüksək qələbəsidir. Anam jıqınçaqlar, səhbətlər arasında Marqsdan danışmadan kecməz. Marqsa olan ixlasını bərkitmək ycyn oquja bilməsə də, onun gymyş jazılı, çilidli kitablarını almışdır. Bizə gələn savadlı joldaşlara oqudub nətiçəsini soruşur və hamısını da sinəsində saqlaja bilir.

Onu işcilər arasında Marqsın dostu dejə çaqırırlar.

KITABIN ICINDƏKILƏR.

Səhifə

Saqlam jollarda 3
Qələbənin acarı 13
Molotovcular 15
Səsimizi dynja eşitsin 17
Özək raport vérir 21
Mynəvvəri dinləjin 24
İşləməjən dişləməz 28
Bajraqı bərk saqla 32
Volqanın quçaqında 34
Zavodun tərçyməji-hâlı 36
Marqsın dostu 41

0 qəp.

М. Джалал

САГЛАМ ЁЛЛАРДА

очерки

Азернешр — 1932